

KOPIJ NVvA NIEUWSBRIEF 2005-02

NIEUWE LEDEN

W.A. Vugt	Lyondell Chemie
B.R. Wierenga	Slingeland Ziekenhuis
W. Havekes	Akzo Nobel Base Chemicals
R. Schilpzand	Merck Sharp & Dohme
H. Hofmeester	Grondslag
F. de Koning	Alysis Zorggroep

Wij heten deze nieuwe leden binnen de vereniging van harte welkom.

NVVA-KALENDER

Centrale en Bestuursagenda

2005

juni	7	bestuursvergadering
augustus	17	sluitingstermijn kopij Nieuwsbrief 3
	23	bestuursvergadering
september	2	bestuursbeleidsdag
	8	LCB
	20	verschijnen Nieuwsbrief 3
	26	bestuursvergadering
oktober	12	sluitingstermijn kopij Nieuwsbrief 4
november	2	bestuursvergadering
	16	verschijnen Nieuwsbrief 4
	17	LCB incl. ALV
december	7	bestuursvergadering

REDACTIONEEL

Grenzen

Eén Europese grondwet, de uiterste grens? Misschien een wereldwijde grondwet. Voorbij elke grens. Toekomst? Misschien.

Terug in ons kleine Nederland zien we verandering na verandering. Bij verandering hoort grenzen stellen. Een taak voor de overheid en verantwoordelijkheid voor ons. We balanceren tussen opstellen en openstellen. We zien hoe het stokje wordt teruggegeven aan de bedrijven. We zien nieuwe termen ontstaan in ons arbeidshygiënisch beroep. Publieke en private grenswaarden. Van drietraps naar tweetak.

Om aan al deze weloverwogen woorden een grens te stellen heeft Jodokus, naast zijn cartoons, een aantal artikelen geschreven met als thema “ Nieuw stelsel grenswaarden”. Tijdens het afgelopen symposium “Voorbij de grenzen van de arbeidshygiëne” is daar natuurlijk veel over gezegd en dit geeft weer ruimte voor discussie. Daaraan kan iedereen meedoen. Kijk op onze website en meld je aan op de discussielijst (discussie@arbeidshygiene.nl).

Natuurlijk zitten we niet stil na dit symposium. Volgend jaar verdiepen we ons in het thema “Blootstelling en gezondheid in een vernieuwd perspectief”. Ik zou willen zeggen: “AH Laat je horen!”

Enfin, veel leesplezier!

John Matulessy
Hoofdredacteur

THEMA: NIEUW STELSEL GRENSWAARDEN

ADVIESVRAAG 'AANGEPAST STELSEL GRENSWAARDENSTELLING'

Twee jaar geleden is binnen de NVvA de visie gepeild over de adviesvraag inzake Piekblootstellingen van het ministerie van SZW aan de SER. De brede input aan professionele standpunten vanuit de vereniging is toen gepresenteerd aan de SER subcommissie MAC-waarden en dat heeft er mede toe bijgedragen dat de regeling sterk is bijgesteld.

Staatssecretaris van Hoof van SZW heeft op 19-10-2004 aan de SER advies gevraagd inzake een gewenst geachte herziening van het grenswaardenstelsel. Mede op grond van het positief ontvangen NVvA advies inzake piekblootstelling, werd verwacht, dat de subcommissie MAC-waarden van de SER nu uit eigen beweging de NVvA zou raadplegen bij het samenstellen van het advies aan de minister. Een formeel verzoek om een bijdrage van de NVvA is er uiteindelijk niet gekomen.

Omdat het in de lijn der verwachting lag dat de SER subcommissie MAC-waarden aan de NVvA om een advies zou vragen, heeft het bestuur begin december aan Theo Scheffers gevraagd om de meningen binnen de vereniging te peilen.

Via de discussielijst is in december 2004 aan de leden van de NVvA gevraagd op korte termijn te reageren op de adviesvraag die bij de SER was ingediend. De reacties die dit opleverde zijn gebundeld en doorgestuurd aan de subcommissie MAC-waarden van de SER. Een samenvatting van de reacties, van de hand van Siebrand Veenstra (Arboburo Veenstra), is in deze Nieuwsbrief opgenomen, mede om alle leden in staat te stellen er kennis van te nemen (niet alle leden zijn immers geabonneerd op de discussielijst).

Het NVvA-bestuur heeft, naar aanleiding van deze ledenraadpleging, in april aan dhr. R. Linschoten, voorzitter van de SER commissie Arbeidsomstandigheden (waaronder de subcommissie MAC-waarden en de werkgroep Nieuw MAC-waardenstelsel ressorteren), schriftelijk een aanbod gedaan om actief bij te dragen aan de 'realisatie en borging' van de stelselherziening (zie kader).

Doordat het definitief advies van de subcommissie MAC-waarden langer op zich laat wachten dan was aangekondigd, is het niet mogelijk om bij het sluiten van de deadline van deze Nieuwsbrief te beschikken over de tekst van het advies. In plaats daarvan wordt door ondergetekende een samenvatting gegeven van de adviesvraag en van de toelichting op het concept-advies die dhr. Werner Raes, voorzitter van de subcommissie MAC-waarden, onlangs heeft gegeven op het NVvA-symposium. Deze toelichting liep vooruit op de publicatie van het definitief advies, die in de tweede helft van mei verwacht wordt.

In aanvulling op de discussie over het advies (cq. de adviesvraag) is tevens een bijdrage opgenomen van Fenneke Linker (DSM), waarin zij ingaat op de wijze van vaststellen van bedrijfsgrenswaarden, met name voor stoffen waarvan nog niet veel toxiciteitsgegevens bekend zijn. Vervolgens wordt, met dank aan Hans Kromhout (IRAS), een vergelijking gemaakt met de recente ontwikkelingen in Groot-Brittannië, waar eveneens overgegaan is op een nieuw grenswaardenstelsel, waarin evenwel geen onderscheid wordt gemaakt naar publieke en private normen.

Tot slot willen we van de gelegenheid gebruik maken om alle leden op te roepen om via de internet-discussielijst te reageren op deze Nieuwsbrief en de bij het thema geponeerde stellingen. Zie daarvoor de rubriek "AH, laat je horen!".

Jodokus Diemel, redacteur NVvA Nieuwsbrief en website

Kader: twekoloms breed te plaatsen.

Brief NVvA bestuur aan SER commissie Arbeidsomstandigheden

Aan: De voorzitter van de SER commissie Arbeidsomstandigheden
dhr R.L.O. Linschoten

Geachte voorzitter

De Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne (NVvA) zet zich, conform haar statuten, in voor de kwaliteit van de Arbeidshygiëne. Het beoordelen en beheersen van blootstelling is daarbij een belangrijk item. Daarom volgen het bestuur en de leden van de NVvA met meer dan beroepsmatige belangstelling de behandeling van de advies aanvraag van Staatssecretaris Van Hoof over de door SZW gewenste herziening van het grenswaardenstelsel.

De NVvA wil actief bijdragen aan de realisatie en borging van de doelstellingen van deze herziening. Wij zouden met name in rol zouden kunnen en willen spelen bij zaken zoals:

- het verbeteren en bewaken van de kwaliteit van (bedrijfs)grenswaarden,
- het vermeerderen van het aantal grenswaarden en
- het afstemmen van de grenswaarden methodiek op het bereiken van een doeltreffend beheerst niveau, met name binnen het MKB.

Het bestuur denkt dat de vereniging in dit kader een rol kan spelen in het flankerend beleid o.a. bij het ontwikkelen van *leidraden* voor:

- het vervaardigen van producenten normen, met name de kwaliteitsbeoordeling en -borging.
- de vertaling van een gezondheidskundig advies (privaat of publiek) naar bedrijfsgrenswaarden (incl. huid blootstelling en afwijkende arbeidstijden)
- het afleiden van bedrijfsgrenswaarden uit beperkte datasets (stoffen met onvoldoende gegevens)
- beoordelingsmethodieken anders dan meten en het valideren van goede praktijken.

Daarnaast achten wij voor onze vereniging een rol mogelijk bij het opstellen en het actueel houden van een dataset waarin alle grenswaarden zijn opgenomen, die daarmee toegankelijk zijn voor alle gebruikers. Door het instellen van een centrale dataset wordt transparant of, en zo ja in welke mate, verschillende grenswaarden gehanteerd worden binnen verschillende branches. Ook bij het beoordelen van good practices vóórdat zij als zodanig gepresenteerd / geaccepteerd worden, zal de uitgebreide praktijkervaring die aanwezig is bij de leden van de NVvA een grote toegevoegde waarde hebben.

Wij zijn gaarne bereid met u hierover van gedachten te wisselen en wij zien uw reactie met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

De voorzitter van de NVvA

Ir Huib Arts, euro i.e.

HET ADVIES 'AANGEPAST STELSEL GRENSWAARDENSTELLING'

De aanleiding voor de staatssecretaris van SZW (Henk van Hoof) om aan de SER Commissie Arbeidsomstandigheden een advies te vragen inzake de door hem gewenste aanpassing van het stelsel voor het stellen van grenswaarden, was dat er aan het huidige stelsel een aantal nadelen kleefden (Zie voor de volledige tekst van de adviesvraag dd. 19-10-2004: www.ser.nl).

Al in de inleiding van de adviesvraag wordt er een onderscheid gemaakt naar publieke grenswaarden (vastgesteld door de nationale of Europese overheid) en private grenswaarden (vastgesteld door een bedrijf). Gesteld wordt: 'Verreweg de meeste bedrijven zullen voor een aanmerkelijk deel van 'hun' stoffen niet terug kunnen vallen op publieke grenswaarden, maar zullen zelf een aanvaardbaar niveau van blootstelling voor deze stoffen moeten vaststellen".

Opgemerkt wordt daarbij dat er geen nieuwe verplichtingen voor bedrijven worden voorzien. Het aangepaste stelsel is een systematisering van bestaande verantwoordelijkheden en een stimulering van de naleving daarvan door bedrijven. Inderdaad is momenteel in de arbeidsomstandighedenwet verwoord (Beleidsregel 4.2-1), dat bedrijven zelf grenswaarden dienen vast te stellen voor gevaarlijke stoffen waarvoor de overheid (nog) geen grenswaarde heeft vastgesteld.

De aanleiding

Het huidige stelsel van grenswaardenstelling is 25 jaar oud en is tot stand gekomen onder een wettelijk regiem waarin de Arbeidsomstandighedenwet nog niet bestond. De destijds geldende Veiligheidswet is vervangen door de Arbowet en ook zijn er sindsdien diverse Europese richtlijnen tot stand gekomen, zoals de 'Kaderrichtlijn Verbetering Veiligheid en Gezondheid op het Werk' en de 'Richtlijn Chemische Agentia'. Als gevolg van de veranderde (en nog veranderende) wetgeving is de verantwoordelijkheid voor arbeidsomstandigheden in bedrijven steeds nadrukkelijker bij de werkgever komen te liggen.

Onder verwijzing naar het programma REACH (Registration, Evaluation and Authorisation of Chemical Substances) wordt met de voorgenomen stelselwijziging aangesloten op wereldwijde en Europese programma's om kennis over gezondheidsschadelijke stoffen te genereren en toegankelijk te maken.

Aan de adviesvraag is een inventariserend onderzoek voorafgegaan, waarbij elementen zijn geïnventariseerd die in een aangepast stelsel zouden kunnen rekenen op draagvlak van degenen die momenteel betrokken zijn in het stellen van grenswaarden. Dat onderzoek vat de motieven om te komen tot een nieuw stelsel met een beperkt aantal publieke en een veel groter aantal private normen, als volgt samen:

- de te lage productiviteit van het huidige systeem (180 MAC-waarden in 25 jaar) en de relatief lange tijd die nodig is om tot een MAC-waarde te komen;
- de niet altijd duidelijke prioriteitsstelling: er zijn vele dossiers over stoffen die nog in onderzoek zijn. Lang niet altijd is duidelijk of er aan dit dossier nog wordt gewerkt dan wel door wie; ook ontbreekt het vaak aan inzicht in de termijn waarop het onderzoek zal zijn afgesloten;
- het gebrek aan internationale afstemming en samenwerking, met inefficiëntie (onder andere doublures) tot gevolg;
- het streven naar Europese harmonisering van grenswaarden;
- veranderingen in het wettelijke kader sinds het ontstaan van het huidige stelsel;

- ontwikkelingen op nationaal en Europees niveau (SOMS, REACH) met nieuwe mogelijkheden om kennis te vergaren en risico's van stoffen te beheersen.

Het nieuwe stelsel

Het door de staatssecretaris voorgestelde aangepaste stelsel, waarover advies is gevraagd aan de SER, ziet er als volgt uit.

Het primaire uitgangspunt is dat er voornamelijk gebruik wordt gemaakt van private grenswaarden. Daarbij wordt gesteld dat hiervoor private kwaliteitsborging nodig is. De private grenswaarden worden aangevuld met (wettelijke) publieke grenswaarden voor stoffen waarvoor de EU een grenswaarde eist en met nationale (wettelijke) publieke grenswaarden voor een aantal stoffen waarvoor geen EU-grenswaarden bestaan of op korte termijn te verwachten zijn.

De publieke grenswaarden zullen alleen nog worden vastgesteld voor stoffen "zonder eigenaar" (producent, importeur, handelaar) én met hoge kans op gezondheidsschade (hoog-risicostoffen). De overheid kan in speciale gevallen aanleiding zien om een publieke grenswaarde op te stellen voor sommige 'hoog-risicostoffen'. Van deze mogelijkheid zal nog slechts bij uitzondering gebruik worden gemaakt.

Criteria voor een hoog-risicostof zijn:

- Een stof die een ernstig effect heeft, los van de mate van blootstelling. Bijvoorbeeld levensbedreigende effecten zoals kanker en andere dodelijke ziekten en effecten die leiden tot invaliditeit, zoals sommige ernstige longaandoeningen.
- Een stof met hoge, veel voorkomende blootstelling én waardoor zich blijvende gezondheidsschade bij veel werknemers kan voordoen.

Stoffen die niet aan deze criteria voldoen en waarvoor nu een publieke grenswaarde bestaat, kunnen worden overgeheveld van het publieke naar het private domein. Het aangepaste stelsel kent alleen wettelijke grenswaarden (geen bestuurlijke). De grenswaarden worden vastgesteld op gezondheidskundig niveau, waarbij wordt uitgegaan van blootstelling aan de enkelvoudige stof, niet aan mengsels.

Geen haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets vervalt; toepassing van de grenswaarden in specifieke bedrijfssituaties geschiedt onder toepassing van de arbeidshygiënische strategie via de RI&E. Een haalbaarheidstoets voorafgaand aan vaststelling van een grenswaarde zou daar volgens de staatssecretaris niet veel aan kunnen toevoegen. Verder wordt geargumenteed met de constatering dat op de meeste werkplekken onvoldoende bekend is over de blootstelling om de haalbaarheidstoets te kunnen uitvoeren. Deze gegevens moeten dan geschat worden of alsnog gegenereerd worden. Vervolgens moeten beheersingsmaatregelen worden uitgewerkt als de blootstelling te hoog blijkt te zijn. Een beleid, gestoeld op 'goede praktijken' is volgens de staatssecretaris een zinvollere aanpak om de beheersing van de blootstelling aan schadelijke stoffen vorm te geven. Van werknemers en werkgevers worden initiatieven verwacht om te komen tot 'goede praktijken'; dit zijn oplossingen die per bedrijf of per branche worden uitgewerkt, direct praktisch toepasbaar zijn en voldoende gezondheidsbescherming moeten bieden.

Huidige wijze van vaststellen van grenswaarden.

Sinds 1976 wordt in Nederland bij het vaststellen van MAC-waarden een drietrapsprocedure gevolgd:

1. een werkgroep van onafhankelijke deskundigen (Commissie WGD van de Gezondheidsraad) adviseert over een gezondheidkundige grenswaarde;
2. een tripartiet samengestelde commissie (Subcie. MAC-waarden van de SER) toetst de sociaal-economische en technische consequenties en de praktische haalbaarheid;
3. de minister (of staatssecretaris) van SZW stelt de wettelijke of bestuurlijke grenswaarde vast.

Het uitgangspunt is dat de (publieke) gezondheidkundige grenswaarde nauwkeurig die grenswaarde is, waarbij nog net geen gezondheidsschade ontstaat (bij blootstelling gedurende acht uur per dag en gedurende het hele werkzame leven).

Wanneer deze gezondheidkundige grenswaarde is vastgesteld, wordt geïnventariseerd wat de blootstelling aan deze stof in de praktijk is.

Door middel van een haalbaarheidsstudie wordt vastgesteld welk (min of meer) veilig geacht blootstellingsniveau haalbaar is. Daarbij kunnen zowel economische als technologische aspecten medebepalend zijn voor het vaststellen van wat haalbaar is.

In de adviesvraag genoemde nadelen van deze werkwijze:

Het bestaande onderscheid tussen wettelijke en bestuurlijke grenswaarden heeft in de praktijk voornamelijk voor verwarring gezorgd.

Van veel stoffen kan geen nauwkeurige veilige blootstellingswaarde worden afgeleid. Enerzijds vanwege het ontbreken van voldoende nauwkeurige wetenschappelijke gegevens hiervoor.

Anderzijds door de vaak specifieke bedrijfsomstandigheden waarin werknemers worden blootgesteld (bijvoorbeeld blootstelling aan meer dan één schadelijke stof). Voor dergelijke gevallen wordt het stellen van een publieke grenswaarde niet mogelijk geacht, omdat de onderbouwing teveel onzekerheden zou vertonen om een verplichting op te baseren.

Voorts ontbreekt het aan voldoende inzicht in welke schadelijke stoffen in welke concentraties op de werkplek voorkomen. Het verkrijgen van voldoende inzicht hierin kan niet zonder aanmerkelijke administratieve lasten voor bedrijfsleven en overheid worden verkregen.

Private grenswaarden

Het nieuwe grenswaardenstelsel kan gestimuleerd worden door het ontwikkelen van richtsnoeren voor het afleiden van private grenswaarden.

Richtsnoeren zouden kunnen worden ontwikkeld voor:

- kwaliteitsborging bij het afleiden van private grenswaarden;
- private grenswaarden voor stoffen met onvoldoende gegevens;
- private grenswaarden voor blootstelling via de huid;
- private grenswaarden voor blootstelling anders dan gedurende acht uur per dag en gedurende het werkzame leven, ook voor stoffen waarvoor een publieke grenswaarde bestaat.

Hoewel het lijkt dat bedrijven er verplichtingen bij krijgen doordat zij private grenswaarden moeten vaststellen, is dat feitelijk niet zo. De staatssecretaris wijst hier op de reeds bestaande verplichting tot het beoordelen van de blootstelling aan alle stoffen. Ook geldt reeds de verplichting om eigen grenswaarden te hanteren voor schadelijke stoffen waarvoor door de overheid geen MAC-waarde is vastgesteld. De private grenswaarden en de 'goede praktijken' kunnen in de RI&E en het plan van aanpak worden opgenomen.

De verplichting om eigen grenswaarden vast te stellen zou als nadeel kunnen hebben dat alleen grote bedrijven daartoe in staat zijn. Door goede samenwerking op

brancheniveau zou volgens de staatssecretaris dit nadeel kunnen worden ondervangen. Verder wijst de staatssecretaris op het grote voordeel voor het bedrijfsleven van verminderde overheidsbemoeienis in het voorgestelde nieuwe stelsel.

Internationale harmonisatie

Met het stelsel wordt Europese harmonisatie voorgestaan: Nederland zal om te beginnen bevorderen dat het werkprogramma voor het vaststellen van EU-grenswaarden zich richt op hoog-risicostoffen, dat het op systematische wijze tot stand komt en zal bevorderen dat de lidstaten gaan samenwerken bij de uitvoering van het EU-werkprogramma, met name bij het totstandkomen van conceptrapporten ter onderbouwing van grenswaarden.

De adviesvraag

De adviesvraag aan de SER met betrekking tot het voorgestelde nieuwe stelsel concentreert zich op een aantal punten:

- Wat is uw oordeel over het aangepaste stelsel van grenswaardenstelling?
- Het aangepaste grenswaardenstelsel voorziet in publieke normen voor hoog-risicostoffen waarvoor geen EU-grenswaarden bestaan of op korte termijn te verwachten zijn. Zijn de genoemde criteria voldoende of zijn er aanvullende criteria te benoemen?
- Het aangepaste stelsel voorziet in bevorderen van EU-harmonisatie, onder meer door systematisering van het EU-werkprogramma. Zijn de genoemde criteria voor hoog-risicostoffen voldoende of zijn er aanvullende criteria te benoemen?
- Het grenswaardenstelsel kan worden uitgebreid met richtsnoeren voor het afleiden van private grenswaarden.
 - o Zijn richtsnoeren voor de vier genoemde onderwerpen nodig, zijn er onderwerpen toe te voegen?
 - o Zijn de genoemde EU-documenten een goede basis voor kwaliteitsborging van de richtsnoeren?
- Het aangepaste grenswaardenstelsel bevat geen nieuwe verplichtingen voor bedrijven. Op dit moment ontbreken de richtsnoeren maar de onderbouwende EU-documenten zijn gereed. Het ontwikkelen van 'goede praktijken' is een doorlopend en zich steeds vernieuwend proces dat op elk moment kan beginnen. Datzelfde geldt voor EU-harmonisatie. Is 1 januari 2006 een goed moment om met het voorgestelde stelsel te starten?

Hoe de scheiding tussen private en publieke grenswaarden, die Nederland als enige Europese land voorstaat, zal bijdragen aan de harmonisatie van grenswaarden op Europees niveau, blijft voornamelijk een niet gestelde en daarmee voorlopig ook onbeantwoorde vraag.

Het advies

Hier kunnen op dit moment alleen de contouren besproken worden van het advies, zoals die op het NVvA-symposium (27 april 2005) zijn geschetst door dhr. Raes (voorzitter van de subcommissie MAC-waarden en van de daaronder ressorterende Werkgroep Nieuw MAC-waardenstelsel). Op dat moment bevond het advies van de werkgroep in het stadium van 'laatste concept', hetgeen betekent dat wijzigingen nog mogelijk maar niet zeer waarschijnlijk zijn. De eindversie van het SER-advies aan de minister van SZW verschijnt naar verwachting eind mei. Niettemin moet hier gesteld

worden dat het grenswaardenstelsel zoals dat uiteindelijk door het kabinet zal worden vastgesteld, zou kunnen afwijken van het advies dat de werkgroep uitbrengt. Zeker is, dat Nederland een nieuw stelsel voor het vaststellen van grenswaarden krijgt. Ook de Werkgroep Nieuw MAC-waardenstelsel is van mening dat een lichte aanpassing niet goed genoeg zou zijn om van de nadelen van het huidige stelsel af te komen. Daarmee lijkt de invoering van een duaal stelsel met een kern van grenswaarden die behoren tot het private domein, aangevuld met een beperkt aantal grenswaarden in het publieke domein, nog slechts een kwestie van tijd te zijn. Het wordt echt de bedoeling dat het stelsel zal gaan bestaan uit voornamelijk private grenswaarden. De staatssecretaris zal terughoudend zijn in het vaststellen van publieke grenswaarden, en ook vanuit de EU zijn op korte termijn weinig grenswaarden te verwachten.

Het doel van het nieuwe stelsel is om de gezondheid van werknemers beter te beschermen. Er moeten daartoe meer grenswaarden komen dan we nu hebben en er moeten meer 'goede praktijken' komen, beide moeten komen van de kant van het private domein. Bij de voorgenomen harmonisatie met de EU mag het invoeren van EU-grenswaarden géén afbreuk doen aan het huidig niveau van bescherming. Grenswaarden in het private domein zullen gebaseerd zijn op bedrijfsgrenswaarden. Bedrijven zullen zich bij het vaststellen van grenswaarden voor een deel kunnen baseren op grenswaarden die opgesteld zijn door producenten van stoffen en die uitgereikt worden aan de afnemers, voor een deel ook op landelijke advieswaarden. Vooral dienen bedrijven een eigen afweging te maken, gebaseerd op de specifieke situatie in het bedrijf. 'Goede praktijken', te ontwikkelen voor/door individuele bedrijven of door branche-organisaties, kunnen daarbij houvast bieden voor het te voeren beleid ten aanzien van beheersing van de blootstelling. In de 'life-cycle' van een schadelijke stof kan elke producent en elke gebruiker van de stof in principe verantwoordelijk worden gesteld voor het vaststellen en naleven van een grenswaarde voor die stof. Het is, volgens de Werkgroep Nieuw MAC-waardenstelsel, de bedoeling dat de arbeidsinspectie daarop zal controleren.

Toch haalbaarheidstoets

De werkgroep Nieuw MAC-waardenstelsel heeft hierbij een voorkeur voor het ontwikkelen (door branche-organisaties) van landelijke advieswaarden voor het private domein, waarbij in de praktijk getoetst wordt of de gezondheid van werknemers afdoende beschermd is. Ook voor de wettelijke grenswaarden in het publieke domein, voor zover die nog zullen worden vastgesteld (bijvoorbeeld vanuit de EU, of vanwege een landelijk belang) wil de werkgroep de haalbaarheidstoets handhaven. Verder blijft een haalbaarheidstoets gewenst voor carcinogene en reproductietoxische stoffen en mutagene stoffen die naar volgende generaties overdraagbare schade kunnen veroorzaken.

Dit is een ingrijpende aanpassing in het door de staatssecretaris ingediende voorstel, waarin de haalbaarheidstoets juist geschrapt is, omdat die onvoldoende zou toevoegen aan het gevoerde beleid en in veel gevallen niet goed uitvoerbaar zou zijn. De werkgroep is echter van mening, dat een haalbaarheidstoets juist veel nuttige informatie kan opleveren over de praktijkomstandigheden waarin blootstelling aan schadelijke stoffen voorkomt. Dat kan bijdragen aan de verdere ontwikkeling van 'goede praktijken' die als beleidsinstrument zullen gaan fungeren.

Een andere belangrijke aanbeveling die de werkgroep Nieuw MAC-waardenstelsel aan de staatssecretaris zal doen, is het door de overheid benoemen van "prioritaire stoffen" die in aanmerking dienen te komen voor een wettelijke grenswaarde.

Criteria om stoffen prioriteit toe te kennen kunnen zijn de schadelijke eigenschappen van de stof, maar ook de mate van blootstelling en/of het aantal blootgestelden. Dit is een nuancering van de onderverdeling die de staatssecretaris maakt naar hoog-risicostoffen en overige stoffen.

Verder is van belang, dat de werkgroep wil dat er door de eigenaar (producent, importeur, handelaar) van schadelijke stoffen steeds een duidelijk 'Stappenplan' wordt overlegd, waarin is aangegeven hoe en op welke termijn een grenswaarde zal worden ontwikkeld, inclusief de haalbaarheidstoets.

Daarbij werd aangegeven dat naar de mening van de werkgroep het nieuwe stelsel niet per 1 januari 2006 kan worden ingevoerd. Dit is een te korte termijn om een dergelijke ingrijpende wijziging door te voeren. Naar verwachting zal er (op advies van de werkgroep) gekozen worden voor een overgangssituatie die waarschijnlijk enkele jaren zal duren.

Tot slot richtte de heer Raes een uitnodiging aan de NVvA, om zich daadwerkelijk in te zetten voor het ontwikkelen van leidraden of richtsnoeren en van databases met gegevens van stoffen. Over de mogelijkheden van een financiële waardering voor dit nobele werk werd evenwel geen uitspraak gedaan.

Jodokus Diemel, redacteur NVvA Nieuwsbrief en website

DE DISCUSSIE IN DE NVvA

Iedereen weet inmiddels waar het om draait, neem ik aan, maar voor de zekerheid toch nog maar even kort samengevat. De overheid is van zins het systeem zoals we dat nu hebben met MAC-/grenswaarden te wijzigen. De minister wil een nieuw stelsel waarin alleen voor een zeer beperkt aantal stoffen (hoog-risicostoffen) door de overheid nog (publieke) grenswaarden worden opgesteld. Voor de rest van de stoffen wordt het opstellen van (private) grenswaarden overgelaten aan de 'eigenaren' van die stoffen (producenten, importeurs, handelaren).

Er is op de discussielijst van de NVvA het nodige over gemaaid sinds Theo Scheffers begin december vorig jaar de 'knuppel in het hoenderhok heeft geworpen'. Soms viel de discussie even stil om vervolgens door nieuwe input van deze of gene weer op te bloeien.

En wat vindt de arbeidshygiënist ervan? De range van de commentaren loopt sterk uiteen. Er zijn een aantal verklaarde voorstanders die de voorgestelde herziening toejuichen. Het aantal tegenstanders is echter minstens zo groot.

Het schrijven van dit artikel heb ik uitgesteld tot na het NVvA-symposium. Wie weet zou de sessie over "Grenswaarden" nog wat opleveren. Tot vuurwerk kwam het daar echter niet. Nu is bekend dat op symposia de belangrijkste zaken plaatsvinden in de wandelgangen. De feestavond leek ook mogelijkheden te bieden tot een 'clash' tussen voor- en tegenstanders. Dat viel echter tegen want de speciaal daarvoor aangelegde worstelring bleef leeg. Mijn hoop was toen nog gevestigd op het touwtrekken maar de scoretoekenning was dermate ingewikkeld dat niemand weet wie er bij dit 'richtsnoer' aan het langste eind heeft getrokken. Uiteindelijk trokken voor en tegenstanders van de stelselherziening zich terug op voor hen bekend terrein: opstellen en toetsen van grenswaarden voor toxische stoffen (in dit geval ethanol). Hoewel op het oog sprake leek van verbroedering, liepen de beoordelingen sterk uiteen: waar volgens de één no-adverse-effect-levels al ruimschoots waren overschreden was er een andere groep van mening dat bij een 1-uurs expositie een korte-termijn norm van een factor 4 boven de grenswaarde voor het 8 uur gemiddelde toch zeker verantwoord moest zijn. Een ad hoc toetsingscommissie trok zich vervolgens (onder het genot van een goed glas wijn) terug om zich over de haalbaarheid van een en ander te buigen. Ik heb de uitkomst hiervan niet meer afgewacht en beperk mij verder maar tot de resultaten van de discussie zoals die vooral in december en januari per e-mail is gevoerd.

Zoals reeds gezegd, de commentaren lopen sterk uiteen. Daarom is het lastig een samenvattend beeld te geven van wat we (de deelnemers aan de discussie via de NVvA-lijst) er van vinden. Ik probeer dat toch maar zo objectief mogelijk te doen maar ontkom er niet aan mijn eigen (gekleurde) selectie te maken.

Is er nog wat lijn in aan te brengen of iets gemeenschappelijks uit te destilleren? Globaal zou je een indeling kunnen maken in drie groepen:

- 1 Een groep is tegen de stelselwijziging, omdat men vindt dat eventuele voordelen (bij lange na) niet opwegen tegen de nadelen: het verlies van grenswaarden waarop je kunt handhaven; beschikbaar komen van minder onderbouwende informatie (rapporten Gezondheidsraad) waardoor we terug moeten vallen op informatie van vaak minder goede kwaliteit.
- 2 Een groep is voor een stelselwijziging (met publieke en private normen).
- 3 Een groep die inzit tussen 1 en 2. Men is niet zonder meer voor stelselwijziging, maar onderkent de problemen waar de normstellers nu tegen aan lopen en wil er onder voorbehoud mee akkoord gaan.

De nadelen van de stelselwijziging worden (in soms zeer krachtige uitspraken) als volgt verwoord:

- * De waarden voor maximumsnelheden worden in dit land ook niet privaat gemaakt.
- * Om het glijbaan-effect (zie argumenten voorstanders) op gang te krijgen is kennis nodig. De noodzaak om die kennis te vergaren moet worden verankerd, anders gaat in Nederland de AH binnen de arbozorg 'piepend en krakend naar zijn einde'.
- * De overheid verliest haar taak als beschermer van het algemeen belang volledig uit het oog; je gaat een voetballer die net een overtreding heeft begaan toch ook niet vragen of hij zichzelf een rode kaart wil geven.
- * Ik geloof niet dat de werkgevers in het (grenswaarden)gat in de markt zullen springen; eerder zullen ze er omheen dansen en het uitgespaarde geld in een bonusregeling steken.
- * Wat we zien de laatste jaren in Nederland is dat het proces van updaten van of ontwikkelen van nieuwe MAC-waarden een trigger is om aandacht te besteden aan de blootstelling aan desbetreffende stoffen. Kijk naar kwarts, Cr(6), endotoxines, formaldehyde. Invoering van nieuwe MAC-waarden leidt tot inventarisatie van de blootstelling op de werkplek en tot aandacht voor beheersing van deze stoffen. Dat aspect zal verloren gaan. En dat is jammer.

Als positieve aspecten van de stelselherziening worden onder andere de volgende punten genoemd:

- * Het 'politiemodel' levert veel weerstand op. De nadruk moet niet liggen op moeten maar op kunnen. Na overtuigen (niet gemakkelijk) treedt een glijbaan-effect op met veel positieve energie. Deze aanpak biedt ook perspectief voor 'adviseurs-type' arbeidshygiënist.
- * Grenswaarden zijn soms vastgesteld op een gezondheidskundig gezien te hoog niveau; de norm kan dan remmend werken om een veilige concentratie te realiseren.
- * De arbeidsomstandigheden zijn een verantwoordelijkheid van het bedrijf. De overheid houdt toezicht en handhaaft de wet. Het lijkt niet meer van deze tijd dat de overheid collectieve middelen stopt in het vaststellen van grenswaarden voor stoffen die door één of een paar multinationals worden gebruikt.
- * De afgelopen 25 jaar zijn circa 180 MAC-waarden geproduceerd en met een stuk of 2000 regelmatig toegepaste chemicaliën ben je dus een kleine 300 jaar bezig voordat alle stoffen een grenswaarde hebben. Dat houdt in dat ook nu al voor ongeveer 90% van de veel gebruikte stoffen er geen door DECOS (SER commissie MAC-waarden) onderbouwde grenswaarde is. Dat plaatst de gevolgen van de stelselwijziging in perspectief.

Tijdens het symposium werd duidelijk dat de SER naar verwachting op hoofdlijnen akkoord zal gaan met de voorgestelde stelselwijziging, waarbij niet de overheid, maar de 'eigenaren' (producent, importeur, handelaar) van een stof verantwoordelijk zijn voor het vaststellen van een veilige grenswaarde. De stelselwijziging (met wellicht een aantal bijstellingen) zal dus doorgang vinden. Pogingen om de stelselwijziging nu nog te blokkeren zijn daarom weinig zinvol en we kunnen ons (voor- en tegenstanders) maar beter richten op het beperken van de schade door ons voor te bereiden op wat komen gaat en te proberen het proces waar dat nodig is bij te sturen en in te spelen op te verwachten ontwikkelingen. Dat maakt het noodzakelijk dat we ons in de onderdelen van de adviesvraag verdiepen.

Welke normen publiek of privaat?

Nationale publieke normen worden straks alleen nog vastgesteld voor hoog-risicostoffen (met of zonder 'eigenaar'). Dat zal volgens de adviesvraag alleen maar gelden voor een beperkte groep van stoffen. De (onderbouwde) huidige grenswaarden die daaraan niet voldoen 'worden overgeheveld' naar het private domein. Door een aantal e-mailers worden hier vraagtekens bij geplaatst. Is jarenlang met inzet van veel menskracht en middelen geprobeerd het aantal (goed onderbouwde) grenswaarden zoveel mogelijk op te krikken, worden ze vervolgens grotendeels overgeheveld naar het private domein. 'Zie maar of je er wat van kunt gebruiken'.

Het lijkt zinnvoller om voor stoffen waarvoor een goed onderbouwde (nog up to date zijnde) gezondheidkundige advieswaarde bestaat, deze voorlopig als grenswaarde te handhaven en die informatie zoveel mogelijk op peil te houden. Daarmee wordt bovendien duidelijk gemaakt welk deel van de MAC-waarden niet meer kan worden gebruikt en voor welke stoffen er nog wel een goed onderbouwde advieswaarde is. Indien zondermeer 98% wordt geschrapt van de nationale MAC-lijst (overgeheveld naar het private domein) dan is de kans aanwezig dat een deel van de arboadviseurs – net als destijds bij de P-bladen het geval was – nog 10 jaar lang bij gebrek aan beter (en bij het ontbreken van deskundigheid of van tijd om iets beters te ontwikkelen) gebruik zal maken van verouderde MAC-waarden, inclusief die van de stoffen die slecht zijn onderbouwd.

Gezondheidswaarde versus haalbaarheidswaarde

In de adviesvraag wordt voorgesteld de haalbaarheidstoets voor de nationale publieke grenswaarde af te schaffen. In diverse e-mailreacties wordt benadrukt dat dit geen goede ontwikkeling is. De haalbaarheidstoets levert een hoop nuttige informatie op over beheersmaatregelen en eventuele knelpunten die verder verlagen van concentraties belemmeren. Verder wordt ook naar voren gebracht dat 'goede praktijken' voorlopig vooral op papier zijn gerealiseerd. Er zijn echter ook deelnemers die afschaffen wel prima vinden: als we dan toch gaan wijzigen dan kunnen we ook op bedrijfs- of bedrijfstakniveau wel vaststellen met welke middelen de gezondheidkundige norm het beste kan worden gerealiseerd.

Tijdens het symposium kwam naar voren dat men binnen de SER voor een haalbaarheidstoets is, omdat die veel nuttige informatie kan opleveren over mogelijke beheersingsmaatregelen. Die toets zou overigens geen invloed mogen hebben op de grenswaarde; die wordt vastgesteld op het niveau van de gezondheidkundige advieswaarde, ongeacht het resultaat van een eventuele haalbaarheidstoets. Ook voor private grenswaarden kan uitvoeren van een haalbaarheidstoets worden overwogen. Dat biedt branches (bedrijven) de mogelijkheid om in overleg met de overheid afspraken te maken over welke concentraties haalbaar zijn. Het initiatief daarvoor ligt dan bij de branche. Dat biedt tevens de mogelijkheid om afspraken over concentraties zoals die nu onder andere zijn vastgelegd in convenanten, te handhaven en daar in de toekomst ook mee door te gaan.

Kwaliteit van (private) grenswaarden

Door veel mailers wordt benadrukt dat richtlijnen noodzakelijk zijn om de kwaliteit van de private normen (enigermate) te garanderen. Ook in de adviesvraag wordt gewezen op het belang ervan. Gezien de gebruikte formuleringen wordt echter ook duidelijk dat de overheid daarin voor zichzelf hooguit een (tijdelijke) stimulerende taak ziet weggelegd. Er wordt verwezen naar (nog op te stellen) richtsnoeren en EU-/REACH-documenten (zie volgende punt). Verder wordt er in aangegeven dat de

benodigde informatie inmiddels gemakkelijk toegankelijk en op steeds ruimere schaal beschikbaar zou zijn. Diverse mailers zijn het daar echter volstrekt niet mee eens. Tijdens het symposium is ook de problematiek van het opstellen van grenswaarden aan de orde gekomen. Daarbij kwam ondermeer naar voren dat het nog steeds gebeurt dat twee groepen van deskundigen uit verschillende landen op basis van dezelfde informatie tot verschillende grenswaarden komen. Als dat al gebeurt bij groepen specialisten die in ruime mate de beschikking hebben over deskundigheid, informatie en tijd, wat mag je dan verwachten van een arbeidshygiënist die dit in zijn/haar eentje moet gaan doen binnen een budget dat vermoedelijk maar enkele procenten bedraagt van wat door de groep specialisten is gebruikt?

Hoe de kwaliteit van private grenswaarden te garanderen? Om dat verder uit te werken moet eerst goed duidelijk zijn wat je onder private grenswaarden verstaat. Er moeten grenswaarden worden opgesteld voor b.v. stoffen die worden geproduceerd door de chemische industrie. Het opstellen daarvan wijkt natuurlijk sterk af van het opstellen van een bedrijfsnorm door een arbeidshygiënist bij een bedrijf (geen chemische industrie) waar men met een mengsel van diverse stoffen werkt. Een 'bedrijfstakgrenswaarde' zoals recent in opdracht van Arbouw is opgesteld voor PAK bij het frezen van teerhoudend asfalt, is weer van een totaal andere orde. Naar verwachting zal per type grenswaarde een ander type 'richtsnoer' moeten worden opgesteld.

Behalve het voorgaande komen in de e-mailbijdragen een groot aantal vragen/opmerkingen naar voren. Een selectie daaruit:

- Moeten we eisen stellen aan de opstellende organisatie en/of aan de deskundige?
- Moet de opgestelde grenswaarde vervolgens ook weer worden getoetst door een onafhankelijk instituut?
- Moet het gebruik van (nog op te stellen) richtlijnen/richtsnoeren verplicht worden gesteld?
- Gaan grote arbodiensten hun eigen database met private grenswaarden opstellen en zijn die gegevens dan voor iedereen toegankelijk of vallen de gegevens onder 'het bedrijfsgeheim' waardoor straks verschillende organisaties verschillende sets met private grenswaarden gaan hanteren?
- Hoe voorkom je dat voor een stof verschillende grenswaarden worden toegepast? Ton Spee stelt wat dat betreft: "Eén van de kroonjuwelen van het Nederlandse recht is het gelijkheidsbeginsel. Gelijke monniken, gelijke kappen. Het mag niet zo zijn dat in exact dezelfde situatie voor de ene werknemer een andere grenswaarde geldt dan voor een andere".
- Moet er een centrale databank komen waarin private grenswaarden (inclusief de onderbouwing ervan?) worden opgeslagen? Het is natuurlijk wel zo gemakkelijk dat voordat je start je eerst na kunt gaan of iemand anders je vraag al heeft beantwoord. Maar wie organiseert en betaalt dat?
- De verplichting tot het opstellen van grenswaarden kan beter niet worden neergelegd bij de eindgebruikers. Die beschikken vaak niet over de vereiste deskundigheid. Dat kan leiden tot een wildgroei aan private normen waarna weer veel energie moet worden gestoken in harmonisering.
- "Aan toetsing en/of registratie van grenswaarden door een onafhankelijke organisatie/commissie valt mogelijk niet te ontkomen. Ook voor het opstellen van reference documenten ("goede voorbeelden") zal betrokkenheid van een onafhankelijke organisatie/commissie nodig zijn".
- "Er moet controle zijn op de wijze van totstandkoming van de grenswaarden en toetsing door een onafhankelijke organisatie".
- "Ik verwacht dat indien je de normstelling alleen aan deskundigen in dienst van bedrijven (die zelf belang hebben bij de verkoop van het betreffende

product) overlaat de normstelling gemiddeld genomen duidelijk hoger uit zal vallen dan indien dat door onafhankelijke deskundigen gebeurt. Indien je als overheid voor een dergelijke oplossing kiest vind ik dat die overheid dan ook de plicht heeft een structuur in het leven te roepen waarbij (de afleiding van) die bedrijfsnormen door een onafhankelijke organisatie worden getoetst”.

Richtlijnen voor het opstellen van private grenswaarden

Doordat de grenswaarden straks (grotendeels) worden overgeheveld naar privaat terrein komt het afleiden van deze private grenswaarden volop in de belangstelling te staan. In de adviesvraag wordt de verwachting uitgesproken dat dit niet op onoverkomelijke problemen zal stuiten. Er wordt aangegeven dat de hoeveelheid en de toegankelijkheid van kennis over stoffen sterk is toegenomen (er wordt o.a. naar veiligheidsinformatiebladen verwezen) en dat een verdere toename mag worden verwacht door diverse programma's (wereldwijd en in EU-verband). Voor het afleiden van private grenswaarden wordt verwezen naar daartoe opgestelde of nog op te stellen richtsnoeren: de “EU Technical guidance documents for the risk assessment and risk characterisation of new and existing substances” en de nog op te stellen REACH-instrumenten die deze technical guidance documents gaan vervangen. De adviesvraag schetst een wel erg gemakkelijk beeld van het opstellen van een grenswaarde. Als het echt zo gemakkelijk zou zijn dan vraag je je af waarom men in Nederland in 25 jaar er maar 180 heeft kunnen produceren.

In feite wordt er natuurlijk nu al met private grenswaarden gewerkt omdat onze nationale grenswaarden maar een zeer beperkt deel van de toegepaste stoffen dekken. Zelf een grenswaarde afleiden ‘volgens de regels’ (van de Commissie MAC-waarden) is niet eenvoudig en kost veel tijd (die er vaak niet is). Veel arbeidshygiënisten verzamelen daarom vaak snel even wat buitenlandse grenswaarden (DOSH-base) en kiezen daaruit een geschikte waarde.

Diverse deelnemers aan de discussie komen met waarschuwendende geluiden. De staatssecretaris van SZW is te optimistisch over de verkrijgbaarheid van informatie. De moeilijkheidsgraad van het opstellen van een grenswaarde wordt sterk onderschat. Ook is het niet zo dat iedereen de informatie (voor zover verkrijgbaar) ook op de juiste wijze kan interpreteren.

Een op te stellen richtlijn (in de adviesvraag heet het ‘richtsnoer’) voor het afleiden van een private grenswaarde zal afgestemd moeten zijn op de aard van de grenswaarde. Naar verwachting (zie voorgaande paragraaf) zullen dus meerdere richtsnoeren noodzakelijk zijn.

In de chemische industrie is al veel ervaring met het opstellen van private grenswaarden.

Eén van de e-mailers geeft aan:

“Wij (chemisch bedrijf) ontwikkelen bedrijfsnormen in eerste instantie voor onze eigen medewerkers, maar als de stof verkocht wordt, staat de norm automatisch op de MSDS. Bij het vaststellen van een norm zijn op corporate en op plaatselijk niveau toxicologen, bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten betrokken. Het berekenen van de normen doen we op de zelfde manier als de DECOS, zelfde formules, zelfde veiligheidsfactoren. Een dergelijke “health based” norm wordt dan aan de fabrieken voorgesteld. Als zij problemen hebben met de haalbaarheid kan het voorkomen dat een norm wordt bijgesteld, maar alleen binnen de toegestane veiligheidsfactoren die ook de DECOS hanteert”.

Wat private grenswaarden betreft is ook de “kick-off” grenswaarde interessant zoals die tijdens het symposium door DOSH-base is ‘gelanceerd’. Stoffen zonder grenswaarde waarvan geen of onvoldoende toxiciteitsgegevens bekend zijn, worden

ingedeeld op grond van de gevarenklasse (R-zinnen). Door de gehanteerde berekeningsmethodiek ligt de gevonden “kick-off” grenswaarde met meer dan 90% waarschijnlijkheid onder de grenswaarde die bij een gedetailleerde afleiding zou worden gevonden.

De ruime veiligheidsmarge heeft natuurlijk wel als nadeel dat de “kick-off” grenswaarde relatief laag zal zijn (wat het voor de klant lonend kan maken om toch maar een gedetailleerde afleiding te laten uitvoeren).

Handhaving

Als er grenswaarden zijn is vervolgens ook handhaving noodzakelijk. Wij worden als arbeidshygiënist geconfronteerd met (de gevolgen van) de kwaliteit van de handhaving en we zijn er bij gebaat dat die kwaliteit op een voldoende hoog niveau ligt. Gaat er wat dit betreft straks wat veranderen? Vermoedelijk krijgen de publieke grenswaarden meer aandacht omdat daaronder dan alleen nog hoog-risicostoffen vallen.

Maar komt er dan een onderscheid in de handhaving wat betreft publieke en private normen?

- Krijg je bijvoorbeeld bij overschrijding van een publieke grenswaarde een boete en bij overschrijding van een private grenswaarde een ‘vermaning’?
- Moeten we bij publieke grenswaarden uitgebreid meten en kunnen we bij private grenswaarden de meetapparatuur onder verwijzing naar ‘goede praktijken’ in de kast laten?
- Beoordeelt de inspecteur de kwaliteit van de in een bedrijf gehanteerde private grenswaarden (hoe is deze tot stand gekomen) of let hij/zij alleen op het proces (is alles volgens de richtlijnen verwoord in de RI&E en het plan van aanpak)?

Uit de adviesvraag valt (tussen de regels) te lezen dat de overheid straks niet de moeite zal nemen per bedrijf de kwaliteit van eventueel opgestelde bedrijfsnormen te controleren. De inspecteur heeft dan alleen nog een (kort) lijstje met publieke grenswaarden ter beschikking. Wat zal hij/zij overigens gaan doen in geval het ene bedrijf voor een bepaalde stof een (private) grenswaarde van 10 hanteert en het volgende bedrijf hanteert voor hetzelfde product een waarde van 40? Zegt de inspecteur daar wat van of werpt hij/zij misschien nog even een snelle blik in een MAC-lijst die eigenlijk niet meer mag worden gebruikt maar nog steeds in de tas blijkt te zitten? Je zou denken dat voor de overheid een handzaam overzicht van zoveel mogelijk gezondheidskundige advieswaarden wel erg zinvol zou kunnen zijn, maar in de adviesvraag is daar weinig over terug te vinden. Toch zou je verwachten dat een overheid bepaalde garanties zal willen hebben wat betreft de kwaliteit van de (afleiding van de) publieke grenswaarden en ook toezicht uit zal willen oefenen op het naleven ervan.

In een paar mails wordt ingegaan op de (te verwachten problemen bij) handhaving:

- * Als je deze stelselherziening wilt doorvoeren zul je regels moeten opstellen voor de wijze waarop private grenswaarden tot stand komen en bovenal zul je in de bedrijven zelf streng moeten controleren of de bescherming van (de gezondheid van) werknemers wel afdoende gewaarborgd is.
- * Je gaat toch ook niet aan een voetballer die net een doorgebroken speler van het veld heeft getrapt vragen of hij zichzelf een rode kaart wilt geven? Dat gaat nu wel gebeuren met branche/bedrijfsnormen.

EU-harmonisatie

In de adviesvraag wordt het belang van EU-harmonisatie benadrukt, wat ondermeer moet worden gerealiseerd door 'systematisering van het EU-werkprogramma'. Naast de normen voortkomend uit EU-verplichtingen kunnen er dan nationale grenswaarden worden vastgesteld voor stoffen (waarvoor geen EU-grenswaarde bestaat) met een hoog-risico (ernstig effect en/of veel voorkomende of hoge blootstelling).

Tijdens het symposium bleek dat de wens tot EU-harmonisatie ook sterk leeft bij de SER. Behalve wat normstelling betreft wil men (zie de adviesvraag) ook waar mogelijk voor de richtsnoeren gebruik maken van EU-documenten (zie de voorgaande paragraaf richtlijnen/richtsnoeren).

Door één van de mailers wordt naar voren gebracht dat het gewenst is bij de harmonisatie ook aansluiting te zoeken bij de EU methodiek voor normstelling, namelijk een gezondheidkundige grenswaarde (IOELV) en een grenswaarde waarin rekening is gehouden met de haalbaarheid (BOELV).

Verandert er iets voor de arbeidshygiënist?

De stelselherziening kan, kort samengevat, als volgt worden gezien. De overheid geeft de hoop op een dekkend stelsel met grenswaarden op, concentreert zich op hoog-risicostoffen en legt de verantwoordelijkheid voor het opstellen van grenswaarden voor de overige stoffen neer bij de bedrijven. Dat leidt niet tot het oplossen maar alleen tot het verschuiven van het probleem (De overheid ziet dit als 'het probleem daar leggen waar het thuis hoort').

Voor de arbeidshygiënist blijft de situatie in grote lijnen ongewijzigd, hij/zij ruilt eventuele grenswaarden in tegen advieswaarden, maar wordt ook straks nog geconfronteerd met stoffen waarvoor een goed onderbouwde advieswaarde ontbreekt.

Voor de arbeidshygiënist waarvoor grenswaarden en de afleiding er van 'geen geheimen kennen' breken betere tijden aan doordat hij/zij de bedrijven kan wijzen op hun plichten om een grenswaarde vast te stellen en hoe zij daaraan kunnen voldoen. Voor de op dit gebied wat minder goed onderlegde arbeidshygiënist breken moeilijker tijden aan. Nu kan voor veel stoffen nog 'dreigend' worden gezwaaid met de huidige MAC-lijst. De te verwachten lijst met publieke grenswaarden zal in het herziene stelsel aanmerkelijk dunner zijn en er zal dus vaker een beroep moeten worden gedaan op een collega.

Welke rol zou de NVvA kunnen spelen?

Uit de reacties van de discussiedeelnemers blijkt zeker interesse voor een rol van de NVvA of van NVvA-ers bij het ontwikkelen van publieke grenswaarden (en eventueel de controle op de kwaliteit ervan). Dat geldt ook voor het ontwikkelen en beheren van een databank (DOHSBase?).

Wel is de nodige discussie gevoerd over de aard van de betrokkenheid. Meedenken door de NVvA en door NVvA'ers over 'richtsnoeren' en meewerken aan het verzamelen van gegevens en het opslaan in databanken vindt (bijna) iedereen wel prima.

Dat geldt echter niet voor een rol van de NVvA bij het opstellen van grenswaarden of bij het toetsen van de kwaliteit ervan.

Een bloemlezing uit de stellingnames:

- * "Is het dan niet het beste, als de overheid het laat afweten, dat de beroepsverenigingen nu weer het voortouw nemen bij het koesteren van het stelsel van grenswaarden, bijvoorbeeld een Nederlandse NAC-waarde

- lijst (*Nederlandse Actie Concentratie*) van de NVvA, goedgekeurd door een NVvA-commissie van bollebozen?”
- * “Ik vind ook dat er een zekere kwaliteitsborging moet zijn bij het afleiden van grenswaarden. Hierin zou de NVvA het voortouw kunnen nemen. Uitbreiding van DOHSBASE zie ik ook wel zitten. Van werkgeverszijde heb ik signalen ontvangen dat men de NVvA als hoeder van een nationale database wel eens zou kunnen zien zitten”.
 - * “De NVvA moet zich zeer goed bedenken of ze een actieve rol willen spelen. In de VS wordt de ACGIH nog steeds zwaar op de huid gezeten door juristen over hun TLV-systeem, dat heeft ze al meer dan 1 miljoen US dollar gekost; ook in Nederland kan zo iets in de toekomst gebeuren”. (Zie ook kader).
 - * “Wat de ACGIH betreft is dat hun eigen stomme schuld. Ik weet van 1 stof dat zij bakzeil hebben moeten halen om dat er geen bewijs was om de norm van 10 naar 0,1 mg/m³ te verlagen. De enige reden was dat er iemand geklaagd had over irritatie van de neus. De ACGIH heeft moeten bekennen dat de verlaging niet terecht was en dat de persoon die het rapport geschreven had, niet competent was om een TLV vast te stellen. Dat heeft ze, samen met nog een andere stof die 1 miljoen dollar gekost”.
 - * “Als dat zo is dan lijkt mij dat een extra argument om ons als NVvA niet in vergelijkbare avonturen te storten. Niets menselijks is ons vreemd dus stomme fouten die ze in Amerika maken kun je hier vroeger of later ook verwachten”.
 - * “In Nederland is er nog geen echte claimcultuur. De NVvA moet natuurlijk wel gewoon professioneel op haar tellen passen, maar daar zijn we met zijn allen bij”.
 - * “Ik ben er niet voor dat de NVvA een actieve rol gaat spelen in het proces van het vaststellen van grenswaarden. Waar ik wel voor ben is dat de NVvA een actieve rol speelt in de discussie over het nut of de noodzaak van een ander stelsel van (vaststellen van) grenswaarden en de handhaving daarvan in de praktijk”.
 - * “De taak van de NVvA ligt in het (nog meer) stimuleren van kennisuitwisseling en het gastheer/vrouw zijn voor de ontwikkeling/afstemming van richtsnoeren”.

Gezien de uiteenlopende opmerkingen lijkt een stevige interne discussie vereist, alvorens de NVvA zich aanbiedt als opsteller of toetsers van private grenswaarden.

Goede praktijken

Door een aantal e-mailers wordt aandacht besteed aan goede praktijken:

- * “Voorlopig bestaan de ‘goede praktijken’ vooral op papier en nauwelijks in de praktijk. Als er al een overzicht is, is dit een lijstje van praktijken die meer of minder of helemaal niet getoetst zijn. Als je de vraag stelt wat de reductiefactor van een specifieke ‘goede praktijk’ is, blijft het veelal huiveringwekkend stil. De kwaliteitsborging van ‘goede praktijken’ moet meer aandacht krijgen.
- * De kwalificatie van goede praktijken behoeft verbetering. Ook de validatie van goede praktijken is nog grotendeels onontgonnen terrein. Uit contacten met branche-organisaties blijkt dat de validatie van goede praktijken vragen oproept. Bij de adviseurs/arbeidshygiënist, bij de Arbeidsinspectie en bij de branches zelf. Bovendien kan het als onderhandelingspunt tussen sociale partners worden gebruikt. Hier zou de NVvA op in kunnen springen door (met subsidie van SZW?) het opstellen van een richtlijn voor het “valideren van goede praktijken”.

Tot zover dit overzicht van standpunten die in de NVvA-discussielijst via internet aan bod zijn gekomen. Op moment van schrijven is het standpunt van de SER nog niet gepubliceerd, zodat niet kon worden nagegaan hoeveel er van deze standpunten in het SER-advies aan de staatssecretaris is terug te vinden.

Maar ook wanneer het advies er eenmaal is, zal de discussie nog wel enige tijd kunnen doorgaan. Voordat we weten waar we aan toe zijn, moet de minister (cq. het kabinet) beslissen of het advies van de SER volledig en onverkort wordt overgenomen. Als dat bekend is, zitten er nog wel wat haken en ogen aan de uitwerking van het advies in de praktijk. Kortom, meer discussie is in de toekomst nog te verwachten.

Siebrand Veenstra, Arboburo Veenstra

Amerikaans bedrijfsleven contra ACGIH

Wat kunnen de consequenties zijn voor de NVvA, wanneer de vereniging zich als rechtspersoon zou gaan bezighouden met het vaststellen van grenswaarden? In de discussie via internet leek het er op, dat sommige NVvA-leden hier wel een rol voor de vereniging zagen weggelegd. Onmiddellijk kwam hier de vermanende vinger overheen van Lex Burdorf, zeer wel onderlegd in internationale aangelegenheden van arbeidshygiënische aard. Hij waarschuwde voor Amerikaanse toestanden - overigens zonder deze bewoordingen te bezigen. Wat speelt er rond de ACGIH?

In de Verenigde Staten is de ACGIH aangeklaagd in verschillende rechtszaken, soms met succes voor de aanklagende partij: de ACGIH heeft al meer dan 1 miljoen US dollar aan schadeclaims moeten betalen aan 'benadeelde partijen'. Eén van de gevallen betrof de verlaging van de TLV voor 'trona' (gedolven soda) van 10 mg/m³ naar 0,1 mg/m³. In deze zaak heeft de ACGIH toegegeven dat de verlaging niet terecht was en dat de persoon die het rapport had geschreven waarop de verlaging was gebaseerd, niet competent was. Naar verluid waren er slechts klachten geuit over irritatie van de neus en was dat de basis om de TLV te verlagen - onvoldoende basis dus.

Een andere zaak, die in 2004 speelde en waarin eind december uitspraak is gedaan, is aangespannen door IBS (International Brominated Solvents Association and Aerosafe Products Inc.), tegen de ACGIH (en tegen het Department of Labor en het Department of Health and Human Services).

IBS voerde aan dat de ACGIH ten onrechte van plan was om TLV's vast te stellen of te herzien voor een aantal stoffen (koper, kwarts, n-propylbromide en dieselmotoremissies (DME)).

IBS verzocht de rechter om dit te verbieden en voerde aan, dat ACGIH als adviserend orgaan voor de regering gehouden is de regels van de Administrative Procedures Act te volgen, maar zich daar niet aan houdt. De ACGIH zou foutieve en misleidende informatie hebben gepubliceerd over producten die door IBS verkocht worden en zou daarmee de bedrijfsvoering van IBS hebben verstoord. De National Mining Association sloot zich bij deze zaak aan, maar beperkte haar klachten tot kwarts, koper en DME. De aanklager verzocht de rechter de ACGIH te gebieden zich te onthouden van dergelijke publicaties.

De ACGIH voerde aan dat zij noch een regeringsorgaan is, noch een Federale Advisory Committee en voorts dat zij conform het eerste amendement van de Amerikaanse grondwet, het recht heeft haar wetenschappelijke overtuigingen te publiceren. Bovendien ontkennde de ACGIH dat zij foutieve of misleidende informatie zou hebben gepubliceerd.

In de uitspraak ging de rechter aldus in op de aangevoerde klachten:

- de klagers deden ten onrechte een beroep op de 'Federal Advisory Committee Act';
- een verbod als gevraagd zou inhouden dat vooraf beperkingen worden opgelegd aan publicaties van de ACGIH, hetgeen niet in overeenstemming is met het 'First Amendment';
- publicatie van de ACGIH TLV's valt noch onder uitlatingen van commerciële aard, noch onder uitlatingen van regeringswege en worden daarom ten volle beschermd door het 'First Amendment'.

Volgens de ACGIH wordt door aanklachten zoals in deze zaak gedeponereerd, het recht op vrije meningsuiting ondergraven voor elke instantie die onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek wil uitvoeren en daarover wil publiceren. Dit zou een bedreiging zijn van de geloofwaardigheid van de arbeidshygiënische professie en het zou arbeidshygiënisten belemmeren hun beroep uit te blijven oefenen. De klachten worden door de ACGIH als ongegrond van de hand gewezen en een woordvoerster benadrukte dat een krachtige en degelijke verdediging van de ACGIH en van de arbeidshygiënische professie noodzakelijk is.

'De ACGIH blijft staan voor haar beleid, procedures en werkprocessen, alsook voor de door haar aanbevolen TLV's en de redelijkheid en degelijkheid van de systematiek die gevolgd wordt bij het vaststellen en publiceren ervan.'

BEDRIJFSGRENSWAARDEN AFLEIDEN UIT BEPERKTE DATASETS

Op de locatie Chemelot in Geleen is de afgelopen jaren een verschuiving opgetreden van een "DSM"-terrein naar een open industrieterrein voor chemische industrieën, onder andere door de verkoop van de petrochemische fabrieken van DSM aan SABIC.

Op deze locatie zijn vanaf 1977 tot op heden voor zo'n 400 stoffen bedrijfsgrenswaarden afgegeven voor de bedrijfsonderdelen van DSM/SABIC.

Op het Chemelot Intranet staan de grenswaarden vermeld bij de andere arbo-instrumenten, zoals daar zijn de locatie regels, het handboek persoonlijke beschermingsmiddelen en de practices.

De motivatie voor het afleiden van bedrijfsgrenswaarden was, voor meer dan 80% van de gevallen, de vraag vanuit de fabriek of de arbodienst naar een criterium om de blootstelling aan een stof te kunnen toetsen. De overige 20% zijn bedrijfsgrenswaarden gebaseerd op voortschrijdend inzicht (geluid, asbest, lithium, xyleen) en aansluiting bij het buitenland (asbest, butadieen).

Hoewel dat nooit expliciet is vastgelegd, worden bedrijfsgrenswaarden altijd opgesteld vanuit een gezondheidskundige basis. Een toets op sociaal/economische en technische haalbaarheid conform de werkwijze van de SER subcommissie MAC-waarden heeft alleen zin als meerdere bedrijven met het agens werken en als er een handhavende instantie is (een eigen 'arbeidsinspectie'). Wel zijn de grenswaarden altijd beoordeeld met in het achterhoofd de arbeidshygiënische gebruikspraktijk: is de grenswaarde toepasbaar voor de arbeidssituatie die moet worden beoordeeld.

Veel van de bedrijfsgrenswaarden betreffen agentia die niet door DSM of SABIC geproduceerd worden. Er zijn maar weinig leveranciers die bij het ontbreken van een MAC (of buitenlandse grenswaarde) een eigen bedrijfsgrenswaarde vermelden op het MSDS. De door ons gehanteerde bedrijfsgrenswaarden van stoffen die niet door DSM/SABIC worden geproduceerd, worden in de regel niet naar buiten gecommuniceerd, tenzij de leverancier daar naar vraagt. Ze worden intern gebruikt voor het beoordelen van de werkplekken en risico's op de locatie.

In het voorstel voor aanpassing van het grenswaardenstelsel van de SER wordt de verantwoordelijkheid van het opstellen en beheren van grenswaarden voornamelijk bij het bedrijfsleven gelegd. Er zijn een aantal organisaties die richtlijnen hebben ontwikkeld voor het opstellen van grenswaarden, zoals de Gezondheidsraad, EU, ECETOC, HSE, TRG enz.

Het afleiden van bedrijfsgrenswaarden op basis van informatie uit toxicologische testen (NOAEL, LOAEL) en van concrete informatie over het metabolisme is het meest zuiver.

Indien dergelijke datasets beperkt voorhanden zijn, kan evenwel worden teruggevallen op vergelijkingen met een bekende stof met een verwante molecuulstructuur, het toepassen van QSARS en er kan gebruik gemaakt worden van de toegekende R-zinnen.

Bedrijfsgrenswaarde voor VNB

Ter illustratie van waar de verschillende richtlijnen op uit zouden komen, is hieronder een voorbeeld beschreven uit september 2004: de afleiding van de bedrijfsgrenswaarde voor vinylnorborneen (VNB) op de locatie Chemelot.

Vergelijking met structuurverwante stoffen

De stof vinylnorborneen is qua structuur verwant met ethylideennorborneen, vinylcyclohexeen en dicyclopentadien, waar wel MAC-waarden van bekend zijn (zie tabel 1).

Tabel: MAC-waarden structuurverwante stoffen.

Stof	Grenswaarde	Bron
Ethylidene Norbornene (ENB)	5 ppm Ceiling	Bestuurlijke MAC Nederland. Amerikaanse TLV met onderbouwing
Ethylidene Norbornene (ENB)	1 ppm TGG 8uur	DSM bedrijfsgrenswaarde 1983 met onderbouwing
Dicyclopentadien (DCPD)	0,5 ppm TGG 8uur	Bestuurlijke MAC Nederland Duitse gezondheidskundige onderbouwing
VinylCyclohexeen (VCH)	0,1 ppm TGG 8 uur	Bestuurlijke MAC Nederland Amerikaanse TLV met onderbouwing

Allereerst is een 'kick-off'grenswaarde vastgesteld (zie ook: kader 1).

Op basis van de range van MAC-waarden bij structuurverwante stoffen (0,1 - 5 ppm), in combinatie met het voorzorgsprincipe, is het advies voor de 'kick-off' grenswaarde: **0,1 ppm** (TGG 8 uur) - conform de MAC van vinylcyclohexeen.

De voordelen van deze methode zijn:

- eenvoudig: één uur werk.
- 95% kans dat de gevonden waarde onder de gezondheidskundige grenswaarde ligt.

Het nadeel van deze grenswaarde voor VNB is, dat deze concentratie in de praktijk technisch niet haalbaar is.

Vaststellen van de range van grenswaarden op basis van R-zinnen

ECETOC, de wetenschappelijke gezondheidsorganisatie van de chemische industrie in Europa en de Duitse TRG 440 hebben systemen ontwikkeld voor het ordenen van het toxisch potentieel van stoffen aan de hand van de R-zinnen, toegekend conform het EG etiketteringssysteem. De Duitse TRG-methode gaf de beste correlatie tussen gegroepeerde R-zinnen en grenswaarden.

ECETOC adviseert in haar concept 'Target Risk Assessment' (TRA draft 2 tabel 6 page 14 www.ecetoc.org) voor dampen met R20/36/37/38 een grenswaarde van 1 ppm als OEL. De aanpak van ECETOC is een aanpassing van de COSHH Essentials (<http://www.coshh-essentials.org.uk>).

Op grond van COSHH Essentials zou R36, R38 overeenkomen met een grenswaarde tussen de 50 en 500 ppm, R20 met een grenswaarde tussen de 5 en 50 ppm en R37 met een grenswaarde tussen de 0,5 en 5 ppm.

De kick-off grenswaarde voor VNB is met de R-20 classificatie:

- Conform de ECETOC indeling: 0,4 ppm /TGG 8 uur

- Conform de TRG-440 indeling: 0,1 ppm /TGG 8 uur

Uit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat afhankelijk van de benadering op grond van de R-zinnen, de grenswaarde (TGG 8 uur) voor vinylnorborneen varieert tussen **0,1 en 5 ppm**.

Gezondheidskundige afleiding grenswaarde

Op basis van acute toxiciteitsgegevens van VNB, ENB, DCPD en VCH blijkt dat VNB en ENB het meest vergelijkbaar zijn. (Sub)chronische toxiciteitstesten laten zien dat de NOAEL voor relevante (voor de mens van toepassing zijnde) effecten, 25 ppm bedraagt. VNB vertoont geen mutagene – of genotoxische eigenschappen, op grond waarvan niet verwacht wordt dat er sprake is van carcinogene effecten.

Reprotoxische eigenschappen van VNB zelf zijn (nog) niet onderzocht, maar de qua chemische structuur verwante stoffen ENB en VCH vertonen reprotoxische effecten bij hogere concentraties (in de orde van grootte van 250 ppm).

Uitgaande van de NOAEL van 25 ppm, een veiligheidsfactor van 9 (inter- en intraspecies, GR 2000) en een afronding naar beneden van 0,7 wordt een gezondheidskundige bedrijfsgrenswaarde geadviseerd van **2 ppm** (TGG 8 uur).

Resumerend

Uit dit voorbeeld blijkt dat de gezondheidskundige afleiding van de bedrijfsgrenswaarde 20 keer hoger ligt dan de conservatieve “kick-off” grenswaarde en dat, achteraf gezien, de uiteindelijke waarde mooi in de aangegeven ranges van de verschillende methodes bleek te liggen.

Echter, aan dit voorbeeld kan geen voorspellende waarde worden ontleend ten aanzien van de verhouding tussen de gezondheidskundige advieswaarde en de beschikbare modellen bij beperkte datasets. Een daadwerkelijke schatting van een gezondheidskundige waarde zal altijd gebaseerd moeten zijn op de beschikbare concrete, onderliggende toxiciteitsgegevens.

Fenneke Linker, Arbodienst DSM

Theo Scheffers, DSM EH&S Arboconsultancy

kader 1

Voorstel voor kick-off grenswaarden

Het voorgestelde nieuwe grenswaardenstelsel zou er toe moeten bijdragen dat er in hoog tempo door de producerende en verwerkende bedrijven veel meer grenswaarden worden opgesteld dan waar we nu over beschikken.

Als onderdeel van de lezingensessie over Grenswaarden op het NVvA symposium 2005 is door Theo Scheffers (DSM EH&S Arboconsultancy / DOHSBase v.o.f.) een voorstel gedaan voor een methode om een (voorlopige) grenswaarde vast te stellen voor stoffen waarvoor geen MAC-waarde of buitenlandse grenswaarde is vastgesteld. Zo'n voorlopige grenswaarde wordt aangeduid als 'kick-off grenswaarde'. Door systematisch te werk te gaan, kan uit de product-informatie die meegeleverd wordt, met redelijke zekerheid een gezondheidskundig veilige (voorlopige) grenswaarde worden afgeleid.

Voor circa 600 stoffen met bekende grenswaarden én R-zinnen is het verband onderzocht tussen de in het buitenland gehanteerde gevarenklassen met de bijbehorende toegekende R-zinnen. Vergelijking werd gemaakt met het Duitse TRG 440 (4 gevarenklassen), de door COSHH Essentials gehanteerde 'Control bands' (4 gevarenklassen) en de door ECETOC gehanteerde 'generic exposure values' (3 gevarenklassen).

De overeenkomsten tussen de indelingen in gevarenklassen met de daadwerkelijk vastgestelde MAC-waarden was bij aerosolen het best voor TRG 440, bij dampen kwamen TRG 440 en ECETOC het best overeen. COSHH Essentials leverde in beide gevallen matige uitkomsten.

Kick-off

Het voorstel is om als 'kick-off' grenswaarde een waarde te kiezen die 10 % bedraagt van de bij TRG 440 gehanteerde grenswaarde, welke gekozen zou worden op basis van de toegekende R-zinnen. De R-zinnen kunnen worden afgelezen uit de door de producent of leverancier meegeleverde MSDS. Uit voorzorg dient gecontroleerd te worden of de uitkomst inderdaad in het 10-percentiel valt van de groep stoffen met MAC-waarde die een overeenkomstig R-zinnen profiel hebben.

Voor een aantal stoffen zonder MAC-waarde is op deze wijze de 'kick-off' grenswaarde (TRG OEL-10%) vastgesteld en vergeleken met de gevarenklasse (en bijbehorende range of grenswaarde) van COSHH Essentials en ECETOC. Gebleken is dat deze 'kick-off' grenswaarden altijd lager uitvallen dan de uitkomsten van COSHH Essentials en ECETOC.

Voor meer dan 850 stoffen zonder MAC-waarde zouden op deze wijze kick-off grenswaarden kunnen worden opgesteld, die dus in elk geval aan de veilige kant blijven.

Het nadeel is dat dergelijk lage grenswaarden in de praktijk misschien niet haalbaar blijken te zijn. Voor die gevallen wordt geadviseerd om op de wijze zoals door Fenneke Linker wordt beschreven, de toxicologische dataset te analyseren en op basis daarvan een voorlopige grenswaarde vast te stellen.

Als alternatief (in de arbeidshygiënische strategie het eerste gebod) kan door middel van 'Hazard Ranking' gezocht worden naar een vervangende stof. Op het symposium volgde vervolgens een lezing van Geert Wieling (DOHSBase v.o.f.) over de mogelijkheden die de nieuw ontwikkelde versie van DOHSBase zal bieden op dit gebied.

kader 2 (over 2 kolom breed plaatsen):

Bedrijfgrenswaarden bij grote chemische bedrijven.

Niet duidelijk is, wat de consequenties zullen zijn voor de status en de kwaliteit van gehanteerde grenswaarden als Nederland als enig Europees land zou overgaan op een stelsel waarin het vaststellen van grenswaarden grotendeels aan het private domein wordt overgelaten.

Veel grote chemische bedrijven ontwikkelen nu al hun eigen grenswaarden voor zelf geproduceerde stoffen en vaak ook voor ingekochte stoffen die verwerkt worden. In eerste instantie worden die grenswaarden ontwikkeld om een criterium te hebben om de blootstelling binnen het eigen bedrijf aan te toetsen.

Geldt hierbij nu het aloude gezegde "Wiens brood men eet, diens woord men spreekt"? Uit de bijdragen aan de discussielijst zijn enkele mededelingen hierover gedestilleerd, afkomstig van de direct betrokken arbeidshygiënisten.

Bij grote chemische bedrijven worden toxicologen, bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten betrokken in het proces van het vaststellen van de bedrijfgrenswaarden. Bij het vaststellen van deze grenswaarden wordt doorgaans gewerkt volgens dezelfde formule als de DECOS (SER commissie MAC-waarden), met gebruik van dezelfde veiligheidsfactoren. Wanneer een productie-eenheid problemen heeft met de haalbaarheid van de voorgestelde gezondheidskundige grenswaarde, kan het gebeuren dat de bedrijfgrenswaarde wordt bijgesteld, maar alleen binnen de toegestane veiligheidsfactoren zoals die ook door DECOS worden gehanteerd.

Het is daarom van belang, dat in het nieuwe stelsel duidelijk is of een private grenswaarde inderdaad een gezondheidskundige grenswaarde is, of dat deze een technisch (en/of economisch) haalbaar niveau aangeeft. Het EU regime kent IOELV (Indicative Occupational Exposure Limit Values) en BOELV (Binding Limit Values). Indicative values vertegenwoordigen de gezondheidskundige grenswaarden en worden als richtlijn gehanteerd. De Binding Limit Values vertegenwoordigen de haalbare grenswaarden en zijn (de naam zegt het al) bindend.

Met de openheid omtrent bedrijfgrenswaarden wordt verschillend omgegaan.

Diverse grote chemische bedrijven vermelden de intern vastgestelde bedrijfgrenswaarden op de bij hun producten geleverde MSDS. Uit het artikel van Fenneke Linker blijkt, dat DSM de eigen grenswaarden die zijn vastgesteld voor niet zelf geproduceerde stoffen, niet automatisch op de MSDS vermeldt die DSM aan afnemers verstrekt.

De vraag is hoe het in Nederland zal gaan met door buitenlandse producenten geleverde stoffen of producten. Wanneer voor bepaalde stoffen geen buitenlandse grenswaarde is vastgesteld, zal niet elke producent er zelf voor zorgen dat er een bedrijfgrenswaarde wordt meegeleverd.

Voor Europese producenten geldt dat zij conform het programma REACH (dat gefaseerd wordt ingevoerd) verplicht (zullen) worden, informatie met betrekking tot de gevaren of de schadelijkheid van geproduceerde stoffen te verzamelen en beschikbaar te stellen. Het vaststellen van een private grenswaarde is dan slechts een stap verder, maar wel een stap waar consequenties aan verbonden kunnen zijn. Consequenties voor de eigen concurrentiepositie, consequenties voor de gezondheid van personen die aan de stoffen kunnen worden blootgesteld.

Maar in Zuid-Amerika en Azië gelden andere wetten dan in Noord-Amerika of Europa; bovendien is het Nederlandse voorstel om het vaststellen van grenswaarden te privatiseren, uniek in Europa.

In het nieuwe Nederlandse stelsel zou bij gebrek aan een grenswaarde van de buitenlandse producent, de importeur of de tussenhandelaar als 'eigenaar' gelden en verantwoordelijk zijn voor het vaststellen van een grenswaarde. De vraag rijst dan of die beschikken over de daartoe benodigde expertise, dan wel hoe ze die moeten ontwikkelen.

WIJZIGINGEN GRENSSWAARDENSTELSEL IN DE UK

Ook in Groot-Brittannië zijn recent (ingaaand 6 april 2005) veranderingen doorgevoerd in het beleid rond arbeidsomstandigheden. Het systeem van bescherming tegen blootstelling aan gevaarlijke stoffen door het stellen van grenswaarden en de handhaving daarvan is gewijzigd. In het najaar van 2003 is een voorstel voor de introductie van een nieuw stelsel gepubliceerd. In dit voorstel worden de grenswaarden (voortaan Workplace Exposure Limits genoemd) gekoppeld aan praktische adviezen over te treffen maatregelen om te voldoen aan de grenswaarde (good practice advice), waarmee een link wordt gelegd met COSHH Essentials. Over dit voorstel is uitvoerig gediscussieerd en dat heeft geleid tot aanpassingen van het voorstel.

Vanuit gedeeltelijk soortgelijke bezwaren als in Nederland worden aangevoerd tegen het vigerend grenswaardenstelsel, is men in de UK echter uitgekomen op een iets andere oplossing dan die de staatssecretaris van SZW voorstaat.

In de UK is vanaf het begin niet, zoals in Nederland het voornemen al direct was, toegewerkt naar een duaal stelsel met enerzijds publieke en anderzijds private grenswaarden. Maar daar is zonder meer het voornemen geuit om het aantal grenswaarden aanzienlijk te beperken.

De HSC (Health and Safety Commission) stelde voor, van de circa 500 OELs (Occupational Exposure Limits) er ongeveer 350 te schrappen. Het argument dat daarvoor werd aangevoerd luidde dat er onvoldoende wetenschappelijke onderbouwing bestaat voor deze 350 grenswaarden.

In plaats van grenswaarden te stellen voor gevaarlijke stoffen, werd voorgesteld om bedrijven te verplichten te werken volgens 'good practices'. Good practices zijn daartoe uitgewerkt in een achttal principes en voor verdere richtlijnen en nadere uitwerking ervan werd verwezen naar het systeem van de COSHH Essentials. De HSE (Health and Safety Executive) heeft dit uitgewerkte voorstel ter consultatie voorgelegd aan alle belanghebbenden, waaronder de Britse vereniging van arbeidshygiënisten, de BOHS.

Reactie BOHS

Enkele prominente leden van de BOHS, verenigd in de Special Interest Group on Hygiene Intelligence/Exposure monitoring and modelling, hebben kritisch gereageerd op het voorstel. Men verwachtte niet dat de voorstellen zouden leiden tot een beter begrip van (of voor) de regelgeving onder werkgevers, met name in het midden- en kleinbedrijf.

De kritiek werd geconcentreerd op de volgende punten:

- De nadruk op good practices en COSHH Essentials zonder deze te valideren of controleren door middel van blootstellingsmetingen.
- De reductie van het aantal grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling van 500 tot 150.
- De gevolgen die het voorgestelde stelsel zal hebben op de mogelijkheid om gegevens te verzamelen op basis waarvan nieuw op te stellen grenswaarden kunnen worden opgesteld.
- De gevolgen die het voorgestelde stelsel zal hebben op de beroepsmatige uitoefening van de arbeidshygiëne en op de wetenschappelijke onderbouwing ervan.

De BOHS staat positief tegenover het principe van het ontwikkelen van richtlijnen voor goede praktijken als een belangrijk onderdeel van het beleid om de blootstelling

aan gevaarlijke stoffen in een breed scala aan industrieën te beheersen. Men is er echter niet van overtuigd dat het toepassen van 'goede praktijken' (in de zin van de best beschikbare en/of economisch haalbare praktijken), zonder meer zal leiden tot beheersing van de blootstelling aan gevaarlijke stoffen tot een veilig niveau.

Goede praktijken

De BOHS verklaarde het eens te zijn met de voorgestelde principes waarop 'good practices' moeten zijn gestoeld, maar plaatst de kanttekening dat deze principes nogal vaag zijn geformuleerd en voor alle bestaande industriële sectoren en processen nader gedetailleerd zullen moeten worden.

Aangevoerd werd verder dat bij toepassing van COSHH Essentials, het gevaar bestaat dat er maatregelen worden geïndiceerd die zeer kostbaar kunnen zijn maar desalniettemin niet effectief hoeven te zijn als beheersmaatregel. Anderzijds bestaat in bepaalde situaties het gevaar dat, ondanks het toepassen van COSHH Essentials, werknemers toch nog worden blootgesteld aan hoge concentraties van gevaarlijke stoffen. De effectiviteit van beheersmaatregelen hangt niet alleen af van technische aspecten, van de uitvoering van het productieproces en de inrichting van de werkplek, maar ook van de menselijke interactie met het systeem. Daarom kan niet worden gegarandeerd dat alleen door het toepassen van COSHH Essentials de risico's adequaat worden beheerst.

Als voorbeeld wordt de nucleaire industrie aangehaald, waar zeer strikte regelgeving heerst en waar al jarenlang alles wordt gedaan volgens bepaalde protocollen en 'best practices'. Niettemin wordt elke werknemer in deze industrie dagelijks bemeten omdat aangetoond is dat al deze veiligheidsmaatregelen niet voor honderd procent effectief zijn in alle omstandigheden.

In het Britse voorstel werd ervan uitgegaan dat bij het toepassen van goede praktijken of COSHH Essentials, er verder geen noodzaak zou zijn om blootstellingsmetingen uit te voeren, zelfs in gevallen waar nog een grenswaarde (OEL, WEL) zou blijven bestaan. Door de BOSH werd dit bestreden: er is geen bewijs dat COSHH Essentials heeft geleid tot verlaging van de blootstelling in het midden- en kleinbedrijf. Het wekt dan ook hogelijk verbazing dat de bescherming van de gezondheid van miljoenen werknemers zou worden gebaseerd op een instrument dat niet gevalideerd is. Gesteld werd dat een dergelijke gang van zaken in geval van medische behandelingen niet zou worden geaccepteerd.

De BOHS is van mening dat COSHH Essentials niet kan worden ingezet als vervanging van blootstellingsmetingen, totdat het afdoende gevalideerd is.

De BOSH heeft er dan ook sterk op aangedrongen dat het toepassen van COSHH Essentials, vooral in het MKB, moet worden gevalideerd (door middel van controlemetingen van de blootstelling). Door validatie kan pas worden vastgesteld welke maatregelen het meest effectief zijn in het verminderen van de blootstelling van werknemers.

Schrappen van grenswaarden

Ten aanzien van het voorstel om 350 grenswaarden te schrappen vanwege het ontbreken van afdoende wetenschappelijke basis stelt de BOHS, dat zij het er mee eens is dat grenswaarden zo veel als mogelijk moeten worden vastgesteld op basis van gezondheidsonderzoek en risico-beoordelingen. Veel van de huidige grenswaarden geven eerder een aanduiding van de blootstellingsniveaus in de industrie dan dat ze gebaseerd zijn op gezondheidkundige afwegingen. Kwalitatief goede gegevens over effecten van beroepsmatige blootstelling op de gezondheid zijn echter verre van voldoende aanwezig. Zelfs grenswaarden die volgens de HSC voorzien zijn van voldoende wetenschappelijke onderbouwing zijn volgens de BOHS vaak toch nog gebaseerd op een aantal aannames. Een systematische

onderbouwing van de gronden op basis waarvan bepaalde grenswaarden al of niet worden afgeschaft, ontbreekt evenwel in het voorstel van de HSC. Daarom zou volgens de BOHS eerst op een degelijke wijze wetenschappelijk moeten worden vastgesteld, op basis van vooraf geformuleerde criteria, welke van de 500 huidige grenswaarden wel en welke niet voldoende onderbouwd zijn. De bestaande grenswaarden zouden voorlopig op zijn minst moeten blijven fungeren als richtlijnen waaraan voldaan moet worden binnen het raamwerk van goede praktijken. Daarmee kan in elk geval getoetst worden of de goede praktijken dan wel getroffen beheersmaatregelen in enige mate effectief zijn. Het zonder meer schrappen van een zo groot aantal grenswaarden als de HSC voorstelt zou volgens de BOHS bovendien een verkeerd signaal geven aan de werkgevers, de vakbonden en aan de bevolking in het algemeen.

Onderbouwing beleid met gegevens

De voorgestelde nieuwe regelgeving zal een belemmering zijn voor het verzamelen van nieuwe kennis met betrekking tot het verband tussen blootstelling aan gevaarlijke stoffen en de gezondheid. Er zijn momenteel al onvoldoende gegevens beschikbaar over beroepsmatige blootstelling aan gevaarlijke stoffen. Dit komt mede tot uiting in het ontbreken van recente gegevens in de Britse 'National Exposure Data Base'. Om die reden zijn er, door de Britse Health and Safety Executive, de afgelopen jaren verschillende projecten opgestart naar de mogelijkheden om blootstellingsgegevens bijeen te brengen in één centrale database, alsmede een project om trends in blootstelling te onderzoeken, gebruik makend van de gegevens in diverse databases. Deze onderzoeksinspanningen staan in sterk contrast met de geest die uit de nieuwe voorstellen van de HSC spreekt.

Het nieuwe stelsel zal ook gevolgen hebben voor de mogelijkheid om epidemiologisch onderzoek uit te voeren naar beroepsmatige blootstelling. Retrospectieve cohortstudies lijden nu al onder een gebrek aan voldoende blootstellingsgegevens waardoor de betrouwbaarheid van dergelijk onderzoek aan waarde inboet. De BOHS is daarom van mening dat de HSE juist het verzamelen van blootstellingsgegevens, vooral in het MKB, zou moeten stimuleren in plaats van dit te ontmoedigen. De HSE zou dan ook een veel actiever rol moeten spelen in het verzamelen en verspreiden van dergelijke gegevens, om te waarborgen dat risico's afdoende worden beheerst onder het nieuwe regime.

Het verzamelen van kwalitatief goede blootstellingsgegevens in combinatie met kwalitatieve risico-beoordelingen, het verzamelen van informatie over beheersmaatregelen en werkmethoden gecombineerd met degelijke risico-beoordelingen en epidemiologisch onderzoek naar gevolgen van beroepsmatige blootstelling, zijn volgens de BOHS noodzakelijk om vast te stellen of de blootstelling zodanig wordt beheerst dat er geen of slechts minimale gezondheidsrisico's bij optreden. Zonder dergelijke gegevens zal niet kunnen worden vastgesteld welke praktijken 'goede praktijken' zijn en welke niet.

De arbeidshygiënist

De BOHS vreest dat het beroep van arbeidshygiënist onherstelbare schade zal oplopen door de nieuwe voorstellen. Dit acht zij niet alleen een belang van de beroepsgroep zelf, maar van de maatschappij als geheel. Het zou misschien kunnen zijn dat er momenteel voldoende kennis in de maatschappij is om richtlijnen voor goede praktijken te ontwikkelen. Industriële bedrijvigheid is echter geen statisch geheel, integendeel, er hebben zich de afgelopen decaden grote veranderingen voltrokken in snel tempo. Daardoor zijn er enerzijds een aantal beroepsgebonden risico's verkleind en er zijn diverse gevaarlijke beroepen verdwenen, maar anderzijds zijn er nog veel sectoren waarin de werknemers blootstaan aan risico's en er zijn vrij

recent nieuwe bedrijfsmatige activiteiten ontwikkeld waarin zich risico's voor de werknemers voordoen. Arbeidshygiënisten spelen, samen met bedrijfsartsen, bedrijfsverpleegkundigen, ergonomen, veiligheidskundigen en A&O-ers een belangrijke rol in het signaleren van risico's en in de preventie van beroepsgereleerde aandoeningen.

De BOHS vindt het een slechte zaak dat de bestaansgrond van arbeidshygiënisten wordt ondermijnd doordat in het nieuw voorgestelde grenswaardenstelsel in de UK er geen plaats is ingeruimd voor het stelselmatig verzamelen en interpreteren van blootstellingsgegevens. Daarmee wordt gevreesd voor de uiteindelijke eliminatie van de beroepsgroep.

Het nieuwe stelsel

Op 6 april 2005 zijn de wijzigingen in de UK van kracht geworden. De kern van het nieuwe stelsel is als volgt geformuleerd:

Ingaande 6 april 2005, worden werkgevers geacht adequate beheersing van blootstelling te bereiken door:

- Het toepassen van de acht principes van goede praktijken ter beheersing van stoffen die schadelijk zijn voor de gezondheid (ongeacht of er voor die stof een grenswaarde voor blootstelling is vastgesteld);
- te bewerkstelligen dat de WEL (Workplace Exposure Limits) niet worden overschreden;
- te bewerkstelligen dat blootstelling aan kankerverwekkende stoffen, aan reproductietoxische stoffen en aan stoffen die beroepsastma kunnen veroorzaken, wordt gereduceerd tot een niveau zo laag als redelijkerwijs uitvoerbaar is.

Hieruit blijkt dat 'good practices' inderdaad de kern van het beleid zijn geworden, maar de link met het voorkomen van overschrijding van de WEL is gebleven. (De WEL is gekomen in plaats van de OEL en de MEL.)

Daarnaast valt op dat de specifiek aandacht is gegeven aan stoffen die beroepsastma kunnen veroorzaken en dat deze zijn gelijkgeschakeld met kankerverwekkende en reproductietoxische stoffen.

Verder zijn er niet 350 van de bestaande grenswaarden afgevoerd, maar slechts van 100 stoffen is de grenswaarde uit de lijst verdwenen. De redenen dat deze grenswaarden zijn afgevoerd zijn enerzijds dat ze voornamelijk behoorden bij stoffen die inmiddels zijn uitgebannen of nog maar zeer weinig gebruikt worden.

Anderzijds zijn er een aantal grenswaarden afgevoerd omdat er indicaties zijn dat er negatieve effecten op de gezondheid kunnen optreden bij concentratieniveaus in de orde van grootte van de grenswaarde.

Vergelijking met Nederland

De Britse overheid kiest dus duidelijk voor de weg van 'best practices', maar het kind (de grenswaarden) wordt niet met het badwater weggegooid. Er is geen duaal stelsel van private en publieke grenswaarden in het leven geroepen, zoals de staatssecretaris van SZW in Nederland voorstelt.

Ook is duidelijk geworden dat de beroepsgroep van arbeidshygiënisten (BOHS) invloed heeft kunnen uitoefenen op de richting waarin de wetgeving en het grenswaardenstelsel zich heeft ontwikkeld. Een goed voorbeeld voor de NVvA, die dit dan ook terecht heeft opgepakt en via een brief van het bestuur, gericht aan de SER-commissie Arbeidsomstandigheden, te kennen heeft gegeven een bijdrage te

willen leveren aan de Nederlandse ontwikkelingen. Of we net zoveel invloed zullen hebben als onze collega's van de BOHS zal de tijd ons moeten leren. Vooralsnog is, op het moment dat dit geschreven wordt, nog niet helemaal zeker dat een haalbaarheidstoets (en daarmee onder andere het meten van blootstelling) onderdeel blijft van het vaststellen van grenswaarden. Als de SER en uiteindelijk ook de minister het advies van de Werkgroep Nieuw Grenswaardenstelsel volgen, blijft de haalbaarheidstoets gehandhaafd. In dat geval blijft ook de Werkgroep Meetmethoden (subcommissie van de Cie. Arbeidsomstandigheden), die zojuist de eerste verjaardag heeft kunnen vieren, voortbestaan.

*Jodokus Diemel,
Hans Kromhout*

*redacteur NVvA Nieuwsbrief en website
Universitair Hoofddocent IRAS, Universiteit van Utrecht;
Voorzitter van de Werkgroep Meetmethoden van de SER-
subcommissie MAC-waarden*

AH LAAT JE HOREN!

In het kader van onze nieuwe rubriek willen we van de gelegenheid gebruik maken om alle leden op te roepen om via de discussielijst (aankomen kan via www.arbeidshygiene.nl) te reageren op deze Nieuwsbrief. De reacties naar aanleiding van de vorige Nieuwsbrief waren oorverdovend! Vanwege dit succes, worden onderstaand weer twee stellingen geponeerd bij het thema van deze Nieuwsbrief: het nieuwe stelsel voor vaststellen van grenswaarden.

Stellingen

Het is niet logisch om het vaststellen van grenswaarden voor schadelijke stoffen over te laten aan de producenten van die stoffen. Het voorstel van de staatssecretaris wekt de indruk te zijn voortgekomen uit bezuinigingsoverwegingen, waarbij de nadelen en onzekerheden die kleven aan het aangepaste stelsel worden weggewimpeld onder het motto: 'de werkgevers en werknemers in Nederland zijn volwassen en verantwoordelijk genoeg om dit onderling zelf te regelen'.

Waar een dergelijk geloof in de goede bedoelingen van werkgevers en de werking van het poldermodel toe leidt, hebben we kunnen zien in het (anti-)rook beleid zoals dat voor 1 januari 2004 werd gevoerd onder het motto "Roken? We komen er samen wel uit." Pas na invoering van het rookverbod op de werkplek in 2004 ging er een zucht van verlichting op onder de niet-rokers, omdat het 'er samen uitkomen' in de meeste gevallen er op uitdraaide dat de niet-rokers moesten dulden dat in hun nabijheid de verstokte rokers toch nog (te) vaak rookten.

Ergo: de overheid moet het vaststellen van grenswaarden tot haar taken blijven rekenen, omdat anders de bescherming van de gezondheid van veel werkenden onvoldoende gewaarborgd is.

Verder kan gesteld worden, dat als een nieuw Nederlands stelsel van grenswaarden zou moeten bijdragen aan harmonisatie van gehanteerde grenswaarden op Europees niveau, het niet logisch is om als enige Europees land een stelsel te ontwikkelen dat voornamelijk gebaseerd is op private grenswaarden.

Het zou logischer zijn om initiatieven te ontplooien om in Europees verband de krachten te bundelen en de lasten te verdelen. Als Nederland zeven MAC-waarden per jaar kan ontwikkelen (maar inderdaad, dat moet sneller kunnen), kunnen de andere EU-landen dat gemiddelde ook wel halen. Omdat Nederland één van de kleine landen is, zal het gemiddelde een stuk hoger kunnen liggen. Met 25 EU-landen zou het vaststellen van 200 grenswaarden per jaar makkelijk haalbaar moeten zijn, maar waarschijnlijk is een veelvoud daarvan mogelijk. Wanneer je in EU-verband goede afspraken maakt over kwaliteitsborging (dat moet nu tenslotte ook) en de productie verder weet te stroomlijnen, moet een Europese productie van enkele duizenden grenswaarden voor de meest gebruikte stoffen, op korte termijn toch wel haalbaar zijn (?).

Als voor het vaststellen van private grenswaarden er richtsnoeren komen die toestaan dat bijvoorbeeld de genoemde 'kick-off' grenswaarden een formele status krijgen, evenals andere grenswaarden die zijn vastgesteld op basis van beperkte datasets (in vergelijking tot de extensieve studies die onder het huidige stelsel worden gehanteerd), dan kunnen die richtsnoeren toch ook voor van overheidswege vastgestelde grenswaarden gelden?

Dit laat onverlet de mogelijkheid om de verantwoordelijkheid voor het leveren van de daartoe benodigde kennis en informatie bij de producenten van schadelijke stoffen te

leggen, dan wel om de kosten voor het verkrijgen van die kennis en voor het proces van vaststellen van grenswaarden, op die producenten te verhalen.

Stelling 1:

Het is de taak van de overheid om de gezondheid van de onderdanen te beschermen. Daarom moet de overheid het vaststellen van grenswaarden voor schadelijke stoffen op de werkplek niet naar het private domein overhevelen, maar de verantwoordelijkheid hiervoor zelf blijven dragen. Aan de meeste bezwaren die kleven aan het huidige stelsel, kan tegemoet gekomen worden door enerzijds het proces van het vaststellen van grenswaarden te vereenvoudigen en te verkorten (daarvoor moeten duidelijke richtlijnen ontwikkeld worden), anderzijds door in Europees verband afspraken te maken en taken te verdelen inzake het wegwerken van de achterstand in grenswaarden.

Stelling 2:

Als overgegaan wordt op een stelsel van grotendeels private grenswaarden, dan kan de gezondheid van werknemers die worden blootgesteld alleen afdoende worden beschermd door de inspanning van de overheid, gericht op handhaving van grenswaarden en het hanteren van 'goede praktijken', aanmerkelijk te verhogen.

Reacties op deze stellingen kunnen per e-mail worden gestuurd naar:

discussie@arbeidshygiene.nl

INAUGURATIE HOOGLERAREN IRAS

Op donderdag 21 april 2005 werd in de aula van de Universiteit van Utrecht door Bert Brunekreef en Dick Heederik de inaugurele rede uitgesproken ter gelegenheid van hun beider benoeming tot hoogleraar. Beide hoogleraren zijn werkzaam bij het IRAS (Institute for Risk Assessment Studies), waarin (delen van) de voormalige Wageningse studies Milieuhygiëne en Arbeidshygiëne sinds circa vijf jaar zijn ondergebracht.

Beiden refereerden aan professor dr. Klaas Biersteker als belangrijke leermeester en gaven blijk van hun teleurstelling dat hij (door zijn overlijden enkele maanden geleden - zie ook Nieuwsbrief 2005, nr. 1) hun aanstelling tot professor niet meer heeft mogen meemaken. Zijn kattedelletjes over diverse onderwerpen, gepaard aan een kort verzoek ("Graag overleg"), werden soms bevend ontvangen, maar leidden altijd tot zeer leerzame discussies en werden zeer gewaardeerd.

Het spits werd afgebeten door Dick Heederik, benoemd tot hoogleraar in de Gezondheidsrisicoanalyse, met zijn oratie onder de titel: "Arbeid en gezondheid: robuust rekenen". De oratie begon met te wijzen op het belang van beroepsmatige blootstelling als mogelijke oorzaak van gezondheidsschade. Ook werd geconstateerd dat het wetenschappelijk draagvlak voor het onderzoek naar arbeidsomstandigheden en beroepsgerelateerde gezondheidsaandoeningen met het instellen van deze leerstoel is toegenomen. Het politieke draagvlak lijkt tegelijkertijd evenwel af te kalven gezien de op handen zijnde wijzigingen in de arbo-wetgeving en de voorgenomen stelselherziening van MAC-waarden.

Behalve de zeer ernstige gevallen (bijvoorbeeld de honderden doden ten gevolge van longvlieskanker, veroorzaakt door asbestvezels) ondervindt een veelvoud daarvan nadelige gevolgen voor de gezondheid door beroepsmatige blootstelling aan enig agens. Voor bepaalde beroepsgroepen is vastgesteld dat meer dan 50 % van de astmatische en COPD (chronic obstructive pulmonary disease) aandoeningen samenhang vertonen met beroepsmatige blootstelling.

In de discussie over wijziging van de arbowet en de herziening van het grenswaardenstelsel, wordt gesproken over een scheiding tussen grote risico's en kleine risico's. Daarbij wordt evenwel nog niet duidelijk gemaakt hoe dit onderscheid geïnterpreteerd dient te worden. Gaat het om verschillen in absolute zin of in relatieve zin en hoe worden die verschillen gemeten? Wordt het aantal ziektegevallen bepalend? Naar de mening van de kersverse hoogleraar gaat de discussie te vaak over ziekteverzuim en verlies aan arbeidsproductiviteit in plaats van over effecten op de gezondheid van blootgestelden.

Verder wees hij op de grote rol van toxicologische informatie bij het vaststellen van grenswaarden voor gevaarlijke stoffen. Niettemin kleven er nog altijd veel onzekerheden aan het extrapoleren van gegevens uit dierproeven naar de mogelijke effecten van dezelfde stof(fen) op de mens. De mens leeft nu eenmaal niet in door onderzoekers gecontroleerde omstandigheden, maar heeft de neiging gedurende het leven af en toe te veranderen van woonplaats, van werk, of zelfs van eet-, drink-, of andere gewoontes.

Epidemiologische informatie wordt niettemin nog in onvoldoende mate gebruikt als basis voor het stellen van grenswaarden. De tragiek van de epidemioloog is echter dat hij/zij altijd te laat komt: pas wanneer er meetbare effecten kunnen worden vastgesteld onder een 'population at risk', is het mogelijk om door epidemiologisch onderzoek een relatie te onderzoeken met mogelijke oorzaken.

Een gezondheidsrisicoanalyse met betrekking tot sensibilisatie kan daarom pas goed onderzocht worden als er zowel sprake is van effecten en van blootstelling én als beide meetbaar zijn. Sensibilisatie kan soms al optreden bij blootstelling aan

enkele picogrammen per kubieke meter lucht. Het onderzoek naar sensibilisatie door bepaalde allergenen is dan ook pas goed van de grond gekomen na het beschikbaar komen van draagbare meetapparatuur, geschikte monsternamemethodes én geschikte immuno-assay technieken.

Voor risico-analyses die gebruik maken van epidemiologische informatie zijn er nog weinig regels ten aanzien van de kwaliteit van die informatie en hoe daarmee om te gaan. De onderbouwing van grenswaarden is veelal nog kwalitatief en beschrijvend van aard, waarbij men de neiging heeft de onzekerheden te benadrukken. Dit wordt vaak gepresenteerd als nadeel van epidemiologische informatie in vergelijking met toxicologische informatie. Ten onrechte, omdat het gebruiken van epidemiologische informatie, ook al is die omgeven met onzekerheden, niet zal leiden tot een overschatting van de risico's.

Voorts wees Heederik er op, hoe merkwaardig het zou zijn wanneer daadwerkelijk de producent van gevaarlijke stoffen zelf de grenswaarden daarvoor zou moeten gaan vaststellen. Een dergelijke situatie zou naar zijn mening in geval van voedingsmiddelen absoluut niet worden geaccepteerd - de consument zou het vertrouwen in de voedingsmiddelen verliezen.

Tot slot gaf hij beknopt aan, welke onderzoekslijnen hij heeft uitgezet. Eén daarvan is een onderzoek naar allergieën en astma en het mogelijk beschermend effect van blootstelling aan lage concentraties myco-organismen (onder meer voorkomend in varkensmest) daarbij. In samenwerking met de vakgroep Milieu-epidemiologie zal binnenkort een longitudinale studie worden opgestart onder veterinaire studenten aan de Universiteit Utrecht. De blootstelling van de bevolking aan myco-organismen in de afgelopen decennia gedaald, hetgeen gepaard gaat aan een toename van allergieën. De oratie eindigde daarom met het welgemeend advies om ter preventie van allergieën een varken in huis te nemen, iets later gevolgd door een kort en krachtig "Ik heb gezegd".

Na een intermezzo, gevuld met prachtig pianospel door het oudste dochttertje van Dick Heederik, was het woord aan Bert Brunekreef. In vervolg op de opmerking van Dick, dat hij dagelijks fluitend naar huis fietst, opende Bert met de opmerking dat hij dagelijks fluitend naar het werk fietst. We bevonden ons duidelijk in muzikaal bewogen gezelschap.

Bert Brunekreef is benoemd tot hoogleraar in de Milieu-epidemiologie. Zijn oratie werd gebracht onder de titel: "Milieu en gezondheid: de rekening gepresenteerd". De oratie was gegroepeerd rond twee thema's: De 'heilige koe' en de 'veilige koe'. Begonnen werd met een uiteenzetting over "de milieuepidemiologie", waarin de milieu-epidemioloog werd neergezet als slechts één van de vele epidemiologen. Van oorsprong is de epidemiologie gericht geweest op het onderzoek naar infectieziekten, waarbij werd opgemerkt dat infectieziekten in de maatschappij bezig zijn aan een come-back. Dat het milieu als onveilig kan worden ervaren, hetgeen door sommigen wel betwijfeld wordt, behoeft eigenlijk geen betoog. Vanaf de vroegste tijden der mensheid tracht de mens zich te beschermen tegen ongewenste invloeden die hem vanuit 'het milieu' bedreigen. Te denken valt aan de oerwet van 'eten of gegeten worden', maar ook in later tijden waren (en zijn er nog) gezondheidsbedreigingen vanuit het in toenemende mate door de mens zelf vorm gegeven milieu. Drinkwatervoorzieningen en rioleringsystemen kunnen bijvoorbeeld leiden tot verspreiding van besmettelijke ziekten en de industriële revolutie heeft geleid tot een scala aan niet eerder voorkomende risico's. Recentelijk nog is de vraag opgeworpen of het gebruik van GSM-telefoons kan leiden tot het ontstaan van kanker.

Onze heilige koe, de automobiel, is een bron van vele gevaren van diverse aard: behalve ongevallen die kunnen leiden tot alle gradaties van licht letsel tot de dood, zijn er het verkeerslawaai en de uitlaatgassen te noemen als bedreigingen van de gezondheid. Daarnaast zijn ook het gebrek aan lichaamsbeweging dat met autorijden gepaard gaat en het beslag dat het wegennet legt op de 'vrije ruimte' belangrijke oorzaken van verminderde gezondheid in brede zin.

Eén van de met verkeer gepaard gaande verontreinigingen en de effecten ervan, waar de vakgroep Milieuepidemiologie zich mee bezig houdt, betreft de blootstelling aan 'fijn stof'. Hiermee wordt niet zozeer bedoeld op stof dat 'fijn' is, als wel op ultrakleine deeltjes, in de orde van nanometers in doorsnede. Met name dieselmotoremissies vormen een belangrijke bron van nanopartikels, waarvan de concentratie 10^{12} deeltjes/m³ kan bedragen. Deze nanodeeltjes kunnen oorzaak zijn van schade aan longcellen. In 1999 is in Europees verband een norm afgesproken waaraan alle landen van de EU in 2005 verplicht dienen te voldoen. Gebleken is echter dat Nederland dat niet heeft gehaald. In het algemeen kan ten aanzien van de 'heilige koe' gesteld worden dat het gezond is om deze zo vaak als mogelijk is, niet te gebruiken en te kiezen voor een soort van vervoer waarbij veel meer lichaamsbeweging nodig is. Lichaamsbeweging lijkt een panacee te zijn voor vele aandoeningen, van suikerziekte, longziekten tot hart- en vaatziekten en aandoeningen aan het bewegingsapparaat.

Met de 'veilige koe' wordt niet bedoeld op een gezonde of veilige automobiel, maar op de koe van vlees en bloed, die doorgaans op stal en in weilanden te vinden is. Ook in een koeienstal kan men worden blootgesteld aan endotoxinen, welke leiden kunnen tot diverse ziektes. Evenwel hierbij geldt, net als ten aanzien van myco-organismen, dat blootstelling aan endotoxinen in lage concentraties juist bescherming lijkt te bieden tegen het ontstaan van allergische reacties. Dergelijke effecten zijn door IRAS onderzocht in de PIAMA-studie, een onderzoek naar Preventie en Incidentie van Astmatische en Allergische aandoeningen.

Brunekreef memoreerde hoe hij met de andere 'Wageningers' vijf jaar geleden 'als een drenkeling' in Utrecht aanspoelde, nadat de Landbouw Universiteit had besloten dat hun onderzoek niet tot de 'core-business' van de LU behoorde. Met de onmisbare steun van zijn voorganger (als directeur van het IRAS), hebben hij en de andere Wageningers in relatief korte tijd een instituut opgebouwd dat goede contacten onderhoudt met diverse faculteiten in het Utrechtse. Het IRAS, waar Bert Brunekreef inmiddels directeur van is, is goed geëquipeerd voor de toekomst en biedt masters-opleidingen op diverse gebieden, waaronder epidemiologie, 'toxicological and environmental health', 'veterinair health'. Voor de nabije toekomst staat de start van de eerder vermelde longitudinale studie onder veterinair studenten aan de Universiteit Utrecht op het programma, in samenwerking met de vakgroep Gezondheidsrisico-analyse. In dit onderzoek zullen effecten bestudeerd worden van biologische en andere agentia op de gezondheid van de deelnemende populatie. Ook verder wil het IRAS verschillende hybride onderzoeken entameren, met name op epidemiologisch en toxicologisch terrein.

De bijeenkomst werd afgesloten met een naar believen staande of lopende receptie waar eenieder gelegenheid kreeg om de beide hoogleraren persoonlijk te feliciteren. Van die gelegenheid werd ten volle gebruik gemaakt onder het genot van een hapje en een drankje, waarbij de calorische inhoud van de versnaperingen niet ter discussie stond.

Jodokus Diemel, redacteur NVvA Nieuwsbrief en website

VOORBIJ DE GRENZEN VAN DE ARBEIDSHYGIËNE

Het is de symposiumcommissie weer gelukt een, zowel organisatorisch als inhoudelijk, goed symposium te organiseren. Hiernaast was het ook nog gezellig en goed voor het onderhouden van de contacten. Dus de commissie kan de evaluatieformulieren, ondanks dat die afgedwongen werden (in ruil voor een certificaat) met vertrouwen tegemoet zien. Na het eendaagse symposium van vorig jaar, was er dit jaar voldoende stof om twee dagen over te praten.

Op woensdag 27 april werd in Woudschoten de aftrap verricht door de voorzitter van de symposium commissie Pieter Ruigewaard. Hij schetste de geschiedenis van de arbeidshygiëne en vroeg zich hardop af hoe de situatie over een paar jaar zal zijn, na de aanstaande veranderingen van de Arbowet en -regelgeving. Ton van Oostrum, van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gaf aan wat de redenen zijn van al deze wijzigingen: "de overheid trekt zich terug". Arbo wordt minder een publieke en meer een private verantwoordelijkheid. Typisch een voorbeeld van de zich terugtrekkende overheid. En dan maar hopen dat de Arbotrein niet zoals de NS-trein vol vertragingen en storingen gaat rijden. Want het volgende station, weer een wetswijziging ergens halverwege 2006, ligt al in het verschiet. Hoe straks één arbodeskundige een RI&E moet gaan toetsen, zal nog wel wat stof doen opwaaien. Directievoorzitter Dick van der Laan van Arbo Unie ziet voldoende uitdagingen voor arbodiensten en arbeidshygiënisten om een rol te behouden in de arbozorg doordat bedrijven zich terugtrekken op hun core business. In de hierop volgende pauze konden de stands bezocht worden maar werd er toch vooral bijgepraat door iedereen.

Bob van Beekprijs

Joop van Hemmen leidde daarna de kandidaten van de Bob van Beekprijs in. De aanloop hiernaartoe bleek niet vlekkeloos te zijn verlopen. Maar de presentaties die volgden deden dat gelukkig wel. Leo van de Sanden (later tot winnaar uitgeroepen) vertelde over zijn "branchebreed onderzoek naar (kwarts)stof". In heldere duidelijke formuleringen vertelde hij over zijn onderzoek dat bestond uit bestuderen van wat anderen al hadden gemeten. Jammer dat hij bij zijn presentatie de helft van het publiek vergat te betrekken door naar het scherm te kijken en naar het rechtergedeelte van de zaal. Bert Wierenga, de 2^e kandidaat, richtte zich wel tot de hele zaal, maar blijkbaar stond zijn onderwerp, cytostatica in het Slingelandziekenhuis, letterlijk wat verder af van het publiek, getuige de flauwe grappen over staand plassen en natte, droge of vochtige vezeldoekjes. Mooiste uitspraak was wel de opmerking: "als de patiënt incontinent is, heb je het niet zelf in de hand". En daarmee bedoelde hij niet die mannelijke staande zeikers uit de zaal.

Eindelijk tijd voor de stands en op weg naar de gevaarlijke stoffen

Na de lunch waarin de standhouders betere klandizie hadden, gingen we uiteen in 4 groepen. In de sessie "Grenswaarden" vertelde Werner Raes (SER) over het SER-advies over de "stelselherziening MAC-waarden". Hij vertelde over de stroperigheid, trage besluitvorming, onduidelijke prioriteiten, lage productiviteit en lange procedures waarin de MAC-waarden tot stand komen. Ik kan mij die stroperigheid wel voorstellen gezien zijn voorwaardelijkheid en het ambtelijk taalgebruik dat hij bezigde. "Hypercorrect postuleerde hij zijn zinnen en wilde vooral niemand iets in de mond leggen of speculeren over wat de Staatssecretaris wellicht, mogelijk in de lijn der verwachting liggend, zou kunnen gaan zeggen". Erg vermoeiend om tussen de regels door te luisteren naar wat hij eigenlijk wilde zeggen.

Een stuk minder stroperig vertelde Theo Scheffers hierna over de Kick-off grenswaarden en hoe hij denkt dat de 40.000 stoffen die terug te vinden zijn op de Nederlandse werkplek aan een grenswaarde moeten komen. Volgens Geert Wieling moet dat gebeuren met TIX en RAS waarmee het arbojargon er weer twee nieuwe afkortingen bij kreeg. De praktische en pragmatische werkwijze van Fenneke Linkers om eerst een gezondheidskundige grenswaarde vast te stellen, om daarna pas te bekijken of en hoe die behaald kan worden, lijkt mij een goede volgorde. Volgens Wim Passchier leidt de onzekerheid van kennis (over grenswaarden) ertoe dat we allerlei extra (onnodige?) voorzorgsmaatregelen nemen. In de aansluitende discussie wordt de transparantie van besluitvorming belangrijk geacht maar of het proces van besluitvorming met de uitspraak “haal de haalbaarheid dichterbij” transparanter wordt? Gelukkig bleek een koffie hierna wel “goed haalbaar en was de transparantie ervan niet te groot”.

Man and his waste

In de tweede sessie stortte ik mij op “man and his waste”. Dit betrof een kijkje in de keuken van drie IRAS-onderzoekers over bio-aerosol exposure, gezondheidsklachten en endotoxinen bij rioolzuiveringsinstallaties. Veel cijfers, statistieken, overzichten die je soms doen duizelen. Wat was ook alweer het doel van het onderzoek? Oh ja, schadelijke effecten en wetenschappelijk aantonen dat het gevonden blootstellingsniveau correleert met het klachtenpatroon, aangetoond in neus-lavages. Goed dat wat soms al evident is ook wetenschappelijk bewezen wordt. Het laatste verhaal van Daan Huizer over de real-time stofmeting in een afvalverwerking deed “wat stof opwaaien”, aangezien zijn statistische bewerkingen over de gedane metingen fors ter discussie werden gesteld. Deze discussie had je deels kunnen voorkomen door niet te meten op het moment dat de shovel de restanten in de verwerkingsbak schuift. Dan weet je in ieder geval dat er piekbelasting is.

Highlandgames en avondprogramma

Na de borrel kon er nog meegeedaan worden aan de highlandgames, boogschieten of een spelletje petanque. In toch enigszins Schots weer, werden er bomen gezaagd, hard touwgetrokken, paal of hamer geworpen. Maar voordat we aan tafel mochten, reikte Joop van Hemmen de Bob van Beekprijs uit aan Leo van de Sanden. Omdat hij maar met een banddikte winnaar werd (binnen de meetfout?) en de sponsoring voor de prijs dit jaar gunstig was, kreeg Bert Wierenga een halve geldprijs voor zijn tweede plek. Proficiat beiden!

Na gedane arbeid is het goed eten, en dat had de organisatie gelukkig ook bedacht. Rond elfen vertrok deze congresganger toch maar huiswaarts om in eigen bed tot rust te komen om de volgende dag goed door te komen.

Wat je weet is belangrijker dan wat je niet weet

Op de tweede dag liet Roel Vermeulen ons kennismaken met Omics en proteomics. Gezien de geringe voorspellende waarden zal het fact: “je genetisch profiel is ongeschikt voor deze functie” toch voorlopig fiction blijven. Een goede spreker die de moeilijke materie in begrijpelijk Nederlands, met een vleugje Engels, goed kan omzetten.

Van een totaal andere orde was het verhaal van Tjabe Smid over risicoperceptie en communicatie. Het relativeert de rol van de arbeidshygiënist, die toch vooral bezig is met micro-management terwijl de waan van de gemeenschap het macro-management beheerst. Ook in de workshop die ik hierna bij hem gevolgd heb,

bleken de feiten vaak ondergeschikt te zijn aan de angst en het (gevoel van) vertrouwen. Wel leefde iedereen zich erg in in de rol van publiek of kritische werknemer. De emoties kregen zo mooi de vrije loop. Essentieel bleek dat je als deskundige heel goed je (on)mogelijkheden in kaart moest brengen en dat het raadzaam is de nadruk te leggen op wat je wel weet en niet zozeer wat je (nog) niet weet.

Over grenzen heen?

Na de thee op naar de laatste sessie: “grenzen van de arbeidshygiëne”. Remko Houba weet duidelijk waar zijn grenzen als arbeidshygiënist liggen en welke rol hij kan spelen en welk spoor hij moet volgen. In het verhaal van de laatste spreker, Dirk Paardekoper raakte ik dat spoor bijster. De noodzaak van een (grotere?) rol van de veiligheidskundige en wellicht ook de arbeidshygiënist, in het onderzoek naar patiëntveiligheid ontging mij. Ik denk dat de MIP-commissies al veel goed werk doen en dat overleg met deze commissies goed is maar of hiermee grote(re) rampen voorkomen worden?

Als laatste spreker kreeg Ken Donaldson het woord om ons bij te praten over de nanotoxicologie. Opwekkend was zijn verhaal niet: nanodeeltjes passeren moeiteloos de bloedbaan en zijn aantoonbaar in allerlei organen. Zijn grapjes aan het eind van z'n verhaal waren voor velen in de zaal “over de grenzen” heen qua opnamevermogen van informatie, getuige de geringe respons. Of dat lag aan zijn deprimerende verhaal, een “afternoondip”, zijn Schotse accent of aan de overdaad aan informatie? Wie zal het zeggen?

Tot slot, ook voor mij

Met de voorzitter kijk ik terug op een goed inhoudelijk, informatief en gezellig symposium. Zeker voor herhaling vatbaar. Aangezien dit mijn laatste officiële Nieuwsbriefartikel is als website/Nieuwsbrief-redacteur, wil ik van de gelegenheid gebruikmaken om iedereen van de redactie te bedanken voor de goede en prettige samenwerking al die jaren!

Maar gelukkig blijf ik wel gewoon NVvA-lid, dus wie weet vraagt de redactie me volgend jaar wel weer om een sfeerverslag te schrijven (eerst de evaluatieformulieren afwachten?) Voor degenen die niet op het symposium waren en gedetailleerd willen weten wat er verteld is: op de NVvA-website staan alle powerpointpresentaties die gehouden zijn.

Edwin Hagelen, redacteur NVvA Nieuwsbrief en website

JURY-RAPPORT NVvA BOB VAN BEEK – ONDERWIJSPRIJS 2005

Voorgedragen kandidaten

Voor de achtste NVvA Bob van Beek – onderwijsprijs zijn vier afstudeerdocumenten voorgedragen:

Ronald Dijke	Organische oplosmiddelen. Beoordeling blootstellingsrisico's	Opleiding Hogere Veiligheidskunde
Astrid Hogenkamp	Pesticide exposure in dwellings near bulb growing fields in the Netherlands: an	Institute for Risk Assessment Sciences

	explorative study	
Leo van der Sanden	Branchebreed onderzoek naar stof- en kwartsstof binnen breek- en sorteerinrichtingen	Post HBO opleiding Hogere Veiligheidskunde
Bert Wierenga	Hoe schoon is schoon? Schoonmaakprocedure na toediening van cytostatica	Saxion Hogeschool

Het aantal documenten dat tijdig is ingezonden is hopelijk geen voorbode van verminderde interesse en aandacht voor het vakgebied van de arbeidshygiëne. De ingezonden documenten hebben een relatief beperkt scala aan onderwerpen (alle betreffen de chemische factor), maar getuigen gelukkig alle van redelijk goede kwaliteit en creativiteit. Alle scripties voegen verder betrekkelijk nieuwe kennis en ervaring toe aan het onderhavige kennisdomein. Twee van de documenten zijn afkomstig van HVK studenten, maar betreffen wel arbeidshygiënische onderwerpen. Een van de documenten was geen scriptie, maar een artikel. Een deel van de jury had moeite met een goede beoordeling daarvan, omdat bij meerdere auteurs, zeker voor een artikel, de inbreng van de student wellicht is ingeperkt. Bovendien lag het onderwerp mede op milieuhygiënisch terrein.

Beoordelingsprocedure

De beoordelingsprocedure van de afstudeerdocumenten is doorlopen in twee ronden door een jury van zes arbeidshygiënisten afkomstig uit Arbo-diensten en de (toegepaste) wetenschappelijke wereld.

In de eerste ronde is beoordeeld of de aangeboden documenten van voldoende niveau waren om de auteurs te vragen een presentatie te verzorgen op het NVvA symposium in april 2005. Daarnaast is een selectie van drie scripties gemaakt die conform het reglement daarvoor het meest in aanmerking kwamen. De jury heeft het werk van de kandidaten beoordeeld op onderwerpkeuze (drie elementen), inhoud (vier elementen) en stijl (twee elementen). Helaas kon een van de kandidaten door persoonlijke omstandigheden niet deelnemen aan de presentaties, waardoor beoordeling van de presentatie niet mogelijk was.

Nadat de drie kandidaten waren geselecteerd en in kennis gesteld van de keuze van de jury werden nog twee scriptie aangeboden bewerkt bij AVANS+. Door misverstanden was de school wel gevraagd om tijdig scripties in te dienen, maar was deze vraag kennelijk niet op de juiste plaats ontvangen. Omdat dit geheel buiten de schuld van de bedoelde twee kandidaten was, is door de voorzitters van jury, Symposiumcie en Bestuur van de NVvA besloten om de kandidaten het recht te geven om in 2006 aan de competitie rond de BOB van Beek prijs deel te nemen.

Tijdens het congres zijn dus slechts twee kandidaten beoordeeld op drie elementen van hun presentatie. De totaalscore van beide ronden heeft uiteindelijk de definitieve keuze voor de winnaar van de Bob van Beek - onderwijsprijs 2005 bepaald. Voor een nadere toelichting op de beoordelingscriteria en de wijze van selectie van de uiteindelijke winnaar wordt verwezen naar het jury reglement.

Beoordeling eerste ronde

Hieronder volgen de gesommeerde scores van de zes juryleden uit de eerste ronde. Zoals verwacht mocht worden op basis van het scoringsstelsel is er aanzienlijke spreiding over kandidaat en jurylid, maar dit heeft het eindoordeel niet bemoeilijkt. Uit de hoogte van de scores in onderstaande tabel kan worden afgeleid dat naar het oordeel van de jury er in de meeste gevallen sprake is van ruim voldoende originaliteit en kwaliteit (norm hierbij is 108 punten).

De uiteindelijke selectie van drie kandidaten is zoals blijkt, dwingend uit de scores af te leiden.

	Onderwerpkeuze			Inhoud				Stijl		
	12	10	12	12	12	12	12	13	14	
Ronald Dijke	12	10	12	12	12	12	12	13	14	109
Astrid Hogenkamp	9	10	8	13	12	10	13	13	11	99
Leo van der Sanden	13	12	14	14	11	13	11	13	14	115
Bert Wierenga	16	13	16	15	13	12	13	13	14	125

Beoordeling tweede ronde

De beoordeling van de presentatie tijdens aan sessie op het symposium telt voor een kwart mee in het uiteindelijke resultaat. Beoordeeld zijn de wijze van presentatie, de opbouw van het betoog en de beantwoording van vragen. De resultaten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

	Presentatie	Opbouw	Beantwoording vragen	
Leo van der Sanden	15	15	17	47
Bert Wierenga	9	14	12	36

De presentaties waren van goede kwaliteit. Zoals eerder aangegeven was een van de kandidaten door persoonlijke omstandigheden niet in staat om de presentatie te verzorgen. Door de goede scores van de beide andere kandidaten zou betrokkenen alleen bij maximale scores van alle juryleden hebben gewonnen.

In onderstaande tabel zijn de totaalscores voor de twee kandidaten die wel hebben gepresenteerd.

	Eerste ronde	Presentatie	Totaal score
Ronald Dijke	109	-	-
Leo van der Sanden	115	47	162
Bert Wierenga	125	36	161

De jury van de NVvA Bob van Beek – onderwijsprijs heeft na overleg op basis van het bovenstaande besloten om de prijs toe te kennen aan Leo van der Sanden op grond van het hoogste aantal punten. Omdat de eindscores van de twee kandidaten elkaar nauwelijks ontlopen is in overleg met het voorzitters van Symposiumcie en het Bestuur van de NVvA aan Bert Wierenga het halve eerste prijsbedrag toegekend.

De prijs is door de voorzitter van de jury uitgereikt aan Leo van der Sanden in aanwezigheid van veel leden van de NVvA bij het symposium diner aan het einde van de eerste dag in Zeist op 27 april 2005.

Zeist, 27 april 2005

Birgitte Dings-Schroyen
Joop J. van Hemmen (voorzitter)
Lou Meertens
Dook Noy
John Peters
Jack Smit

NVvA-SYMPOSIUM 2006: BLOOTSTELLING EN GEZONDHEID IN EEN VERNIEUWD PERSPECTIEF

Eerste aankondiging: verzoek om bijdragen vóór 5 september 2005

Het jaarlijks NVvA-symposium spitst zich in 2006 toe op de nieuwste ontwikkelingen op het arbeidshygiënisch gebied met als thema "Blootstelling en gezondheid in een vernieuwd perspectief". Dit 15e NVvA-symposium vindt plaats op woensdag 22 en donderdag 23 maart 2006. Waarschijnlijk maken we weer gebruik van de locatie Woudschoten in Zeist.

Het veld van preventie, verzuim, reïntegratie en de bijbehorende Arbo-dienstverlening is sterk in beweging. De externe, gecertificeerde Arbo-diensten gaan hierin waarschijnlijk een andere (kleinere) rol spelen. Verwacht wordt dat bedrijven het gezondheidsmanagement, na de aanpassing van de Arbo-wet op 1 juli 2005, steeds meer in eigen hand gaan nemen.

Vóór de introductie van de nieuwe Arbo-wet in 1994 lag de ondersteuning bij de zorg voor goede arbeidsomstandigheden vooral bij de "Bedrijfsgezondheidsdienst". De arbeidshygiënist en de bedrijfsarts beoordeelden het gezondheidsrisico en adviseerden preventieve maatregelen. Zij waren daarin vaak een goed samenwerkend koppel. Na 1994 werd de bedrijfsarts meer en meer verzuimarts en claimbeoordelaar, trok zich terug in zijn spreekkamer en kwam nauwelijks nog op de werkvloer. De arbeidshygiënist bleef het onderzoek op de werkvloer uitvoeren en het bedrijf adviseren over beheersmaatregelen. Maar ook hier trad vervlakking op omdat alle aandacht naar de beheersing van het verzuim ging. Op preventief gebied kwam het accent steeds meer te liggen op het uitvoeren van RI&E's. Niet bepaald het werk waar de arbeidshygiënist echt warm van wordt.

Na 1 juli 2005 komen "blootstelling en gezondheid" waarschijnlijk weer in een geheel nieuw perspectief te staan. Bedrijven mogen nog slechts terugvallen op een Arbo-dienst als zij in huis over onvoldoende deskundigheid beschikken. Dan kan het wel eens zo zijn dat de tweedelijns expert/adviseur weer benaderd wordt met vragen van een grotere diepgang, of is hier de wens de vader van de gedachte?

Een mogelijk scenario: het bedrijfsleven verwacht dat zij met meer eigen regie rond preventie en reïntegratie kosten kunnen besparen en effectiever kunnen werken (lager verzuim en optimaler werkklimaat). Wat betekent dit nu voor de arbeidshygiënist? Zal de vraag naar specialistisch onderzoek toenemen? Bedrijven wensen meer inzicht in het kwantificeren van het gezondheid- en veiligheidsrisico. Men vraagt concrete gegevens én effectieve adviezen ter voorkoming van effecten op de gezondheid. Want verlaging van de blootstelling, aan welke omgevingsfactor dan ook, levert gezondheidswinst op en daarmee een financiële besparing. Communicatie over het aanwezige risico zal een belangrijk item zijn in het nieuwe gezondheidsmanagement van elk bedrijf. De risicoperceptie van de individuele medewerker is sterk toegenomen. Wanneer hij slechts een vermoeden heeft van een aanwezig risico dan stelt hij daar vragen over.

Ook het wetenschappelijk onderzoek heeft te maken met de groeiende risicoperceptie in de maatschappij. Zij worden o.a. geconfronteerd met de vraag hoe het aantal ziektegevallen te verminderen. In dat kader zijn diverse langlopende prospectieve projecten gestart met zowel etiologische, gezondheidsbewaking, als arbeidshygiënisch interveniërende onderzoeksvragen.

Daarnaast zal de grenswaardenstelsel herziening, die het komende jaar zijn beslag zal krijgen, naar verwachting direct consequenties hebben voor het werk van de praktiserende arbeidshygiënist. De arbeidshygiënist zal zijn nieuwe ei kwijt kunnen in naar verwachting het vervaardigen van producentennormen (incl. kwaliteitsbeoordeling en –borging), vertaling van gezondheidskundige adviezen naar bedrijfsgrenswaarden dan wel het afleiden van bedrijfsgrenswaarden en valideren van goede praktijken

Op welke manier ben jij betrokken bij deze veranderingen? Hoe krijgt het gezondheids-management gestalte binnen de bedrijven waar jij voor werkt? Wat wordt van jou gevraagd als interne of externe adviseur? Graag ontvangen we van jou, actief binnen het veld van de arbeidshygiëne, bijdragen die verband houden met het thema en raakvlak hebben met de bovengenoemde aandachtsgebieden. Daar waar je zelf al te maken hebt met een verbreding (preventiemedewerker) of juist verdieping (specialist) van je werkzaamheden zijn wij geïnteresseerd in jouw ervaringen. Schroom niet om die met collega's te delen. Jouw samenvatting ontvangen we graag uiterlijk 5 september 2005.

Voor meer informatie: zie de WEB-site van de NVvA (www.arbeidshygiene.nl) of bel met het secretariaat op 040-2926575 (of mail naar: nvva@arbeidshygiene.nl).

Drs. Christianne Derikx, voorzitter commissie symposium

RICHTLIJNEN VOOR EEN ABSTRACT VOOR NVvA SYMPOSIA

Abstracts voor NVvA symposia worden beoordeeld. Hieronder staat het format voor abstracts en de symposiumcommissie raadt indieners van abstracts sterk aan het onderstaande format te gebruiken. Gestart wordt met een paragraaf indeling van een abstract dat verslag doet van onderzoek, gevolgd door een indeling van een abstract met opiniërend karakter.

Titel

Het abstract start met een pakkende titel, die in een paar woorden de boodschap van het abstract vangt. Zo nodig is de titel uit te breiden met een subtitel.

Namen

Direct onder de titel staat de naam van de auteur, de functie, het bedrijf of organisatie, adres, telefoonnummer, e-mail adres. Een abstract kan ook door meerdere auteurs ondersteund worden. De naam van de auteur die presenteert wordt onderstreept. Van de andere auteurs hoeft alleen de naam, functie en bedrijf of organisatie vermeld te worden.

Inleiding

Geef in een paar korte alinea's aan wat het onderwerp van je presentatie is, of wat het probleem is dat behandeld wordt, waarom het een probleem is en sluit af met een vraagstelling. De vraagstelling kan een onderzoeksvraag zijn, die eventueel onderverdeeld is in meerdere subvragen, of het kan een adviesvraag zijn.

Methoden en technieken

Geef hier de methoden en technieken aan, die gebruikt zijn om de vraagstelling te beantwoorden. Geef bij presentatie van meetgegevens de meetstrategie aan (wat is gemeten, de omvang van de blootgestelde en bemeten populatie, de meetmethode). Zijn de gegevens bijvoorbeeld met interviews verzameld, geef dan het type interview aan (open of gesloten vragen), een globale aanduiding van de interview onderwerpen en de omvang van

de onderzochte populatie. Geef bij vragenlijstonderzoek een globale aanduiding van de onderwerpen en het responspercentage.

Resultaten

Presenteer de resultaten, die uit de gebruikte methoden en technieken volgen.

Conclusie

Ga terug naar de vraagstelling en geef antwoord op de vraag en de mogelijke subvragen. In deze paragraaf kan in een korte alinea een of enkele discussiepunten worden vermeld.

Opiniërend onderwerp

Voor een abstract met een opiniërend karakter is de paragraaf 'methoden en technieken' en 'resultaten' niet van toepassing. In plaats van resultaten is een paragraaf toe te voegen, die kernachtig de inhoud van het betoog weergeeft.

Omvang van een abstract

Beperk de totale tekst, exclusief titel en auteur(s)namen tot maximaal 400 woorden.

RESULTATEN SKO TEVREDENHEIDSONDERZOEK CERTIFICERING VAN ARBEIDSHYGIËNISTEN COMMISSIE RAHN

SKO houdt sinds 1 januari 2003 doorlopend tevredenheidsonderzoeken onder de gecertificeerde arbeidshygiënist. Bij het versturen van het certificaat wordt door middel van een enquête diverse zaken over de dienstverlening van SKO aan de gecertificeerde arbeidshygiënist gevraagd.

De commissie RAHN heeft in overleg met SKO de resultaten geanalyseerd. Wat gaat er goed, wat gaat er minder goed? Aan welke punten zou in de toekomst aandacht besteed moeten worden, bijvoorbeeld gezien de ontwikkelingen in de arbodienstverlening?

In dit stuk komen de enquêteresultaten aan de orde. Mede op basis daarvan heeft de RAHN een aantal discussiepunten opgesteld die bij de toekomstige ontwikkelingen van het certificeringproces mogelijk een rol gaan spelen. De leden worden uitgenodigd om hierop te reageren.

Enquêteresultaten

Inmiddels zijn er 150 vragenlijsten door SKO uitgezet, waarvan er 49% beantwoord zijn.

Voor de diverse vragen schommelt de waardering m.b.t. de gestelde vragen zo rond de 7.2, met enkele afwijkingen naar boven en naar beneden (zie de tabel). In totaal dus ruim voldoende.

Relatief goed scoren de bereikbaarheid en algemene dienstverlening van SKO. Ook de eisen voor wat betreft vooropleiding, beroep en ervaring voldoen kennelijk naar behoren.

De indruk bestaat dat de gecertificeerde arbeidshygiënist een pré heeft bij sollicitaties. Bij acceptatie van dienst of opdrachten (in binnen- en buitenland) is de waardering wat minder. Kennelijk spelen daarbij ook andere factoren, dan alleen het gecertificeerd zijn, een rol. Gezien de beperkte respons op deze vragen komen dergelijke situaties in de praktijk wellicht in beperkte mate voor. Bij de toekomstige enquêtes kunnen de vragen 9 en 10 (zie onderstaande tabel) gezien de relatief beperkte respons, weggelaten worden.

Uit de individuele scores van de respondenten blijkt dat in slechts enkele gevallen de doorlooptijd van de certificering als slecht wordt beoordeeld. In een aantal situaties wordt dan ook de informatieverstrekking gedurende de certificering niet altijd even goed bevonden. Dat is dus een verbeterpunt voor SKO.

In de onderstaande tabel staan de SKO enquêteresultaten vermeld.

Vraag uit SKO enquête	Aantal respondenten	Gemiddelde waardering
1. Waardering algemene dienstverlening SKO	72	7,76
2. Waardering bereikbaarheid SKO	70	7,79
3. Waardering website SKO	56	7,39
4. Waardering duidelijkheid vraagstelling m.b.t. vereiste informatie/bewijsstukken	74	7,03
5. Waardering informatieverstrekking gedurende het certificatieproces	72	7,35
6. Waardering doorlooptijd van het certificatieproces	74	7,22
7. Helpt het certificaat u bij sollicitaties?	46	7,61
8. Helpt het certificaat u bij de acceptatie van uw diensten/rapporten in Nederland	46	6,59

9. Helpt het certificaat u bij de acceptatie van uw diensten/rapporten buiten Nederland	10	5,50
10. Voor zelfstandigen: helpt het certificaat u bij acquisitie van opdrachten	7	7,29
11. Wat vindt u van de vooropleidingseis	62	7,48
12. Wat vindt u van de beroepsopleidingseis	65	7,58
13. Wat vindt u van de ervaringseis	66	7,65

Discussiepunten

Momenteel is de dienstverlening binnen arboland in beroering, de preventiemedewerker wordt geboren, gaan beroepsverenigingen na of intensievere samenwerking mogelijk is en letten werkgevers meer dan ooit op de kosten. Welke consequenties dat kan hebben voor de arbeidshygiënist, is nu nog niet goed te overzien. Wel schat de RAHN in dat het niet ondenkbaar is dat bepaalde disciplines die nu apart gecertificeerd worden, onder één certificaat kunnen gaan vallen (de systemen van Arbeidshygiënist en Veiligheidskundige zijn al geharmoniseerd). Maar zeker is dat niet. Ook denkt de RAHN dat de certificeringkosten mogelijk meer dan voorheen een rol gaan spelen. Kan het niet goedkoper? of efficiënter?

In verband hiermee heeft de RAHN een aantal discussiepunten opgesteld die bij de toekomstige ontwikkelingen mogelijk een rol gaan spelen.

Uitvoering certificering

- Moet de certificeringsduur verlengd worden van 3 naar 4 jaar?
Voordelen zijn minder bureaucratie en relatief minder kosten en langere geldigheid van het certificaat. Volgens de certificeringsnormen is er na 2 jaar een tussentijdse controle nodig indien een certificatieperiode van 4 jaar wordt aangehouden. Dit nadeel zal afgewogen moeten worden tegen de voordelen van een langere geldigheid van certificering.
- Service van SKO voor het bijhouden punten?
In een vorige RAHN enquête is de suggestie geopperd dat via de SKO site via een afgeschermd deel een mogelijkheid biedt om punten zelf bij te houden. Deze informatie zou de SKO kunnen gebruiken voor de hercertificering. SKO geeft aan dat het opgeven van de punten voor hercertificering via de SKO website worden gerealiseerd, echter de bewijsdocumenten moeten nog steeds naar SKO worden gestuurd.

Kosten/baten certificering

- Heeft de certificering straks nog meerwaarde?
Met het oog op de interne aandacht voor arbeidsomstandigheden binnen bedrijven, een toenemende rol voor de preventiemedewerker en mogelijk minder externe ondersteuning door arbodiensten voor preventieadviezen wordt de rol van de arbeidshygiënist wellicht minder zichtbaar. Is een beroepscertificering dan nog nodig? Of juist wel?
- Zijn de kosten en baten van de certificering nog in balans?
Is het gezien de ontwikkelingen van kostenbesparingen in bedrijven en de wettelijke ontwikkelingen te verwachten dat het daardoor moeilijker wordt om te certificeren of het certificaat te behouden? Denk daarbij aan de certificeringkosten maar ook aan de onderhoudskosten zoals het volgen van cursussen. Kiest een werkgever straks voor goedkopere arbo-ondersteuning, zoals de niet (verplicht)

gecertificeerde preventiemedewerker (die wellicht wel een arbeidshygiënische opleiding heeft)?

- Staat het aantal te behalen punten en cursussen in relatie tot de cursusbehoefte?
De meer ervaren arbeidshygiënist hebben inmiddels al vele typen cursussen achter de rug. De vraag is of het huidige cursusaanbod voldoende aansluit op de daadwerkelijke behoefte en het werkterrein, of is het een ritueel geworden om punten te halen?
En wat zal er moeten veranderen? Meer relevante cursussen of minder te behalen punten? Is er nog voldoende uitdaging voor de arbeidshygiënist?

Ethische code

- Leeft de ethische code voor arbeidshygiënist voldoende?
Recent is bij de certificering ingevoerd dat de ethische code moet worden ondertekend om de titel RAH te mogen dragen. Heeft dit een toegevoegde waarde? Herkent een klant dit? Krijgt de ethische code daardoor een meer praktische betekenis? Is dit een goed onderscheidend middel t.o.v. andere arbo-disciplines? Of is het alleen 'een handtekening zetten' om de RAH titel te mogen gebruiken?

Reageren op de bovenstaande punten?

Mail uw reactie naar Mart van der Steeg, voorzitter Commissie RAHN:

m.van_der_steeg@dienst.vu.nl

CURSUSSEN EN SYMPOSIA

7, 8 en 23 juni, 7 en 8 juli 2005

Cursus "Gezondheidszorg in de Nederlandse samenleving", Nijmegen
Info: VDO, tel. 024-3530568, e-mail: vdoinfo.smit@ls.han.nl, website:
www.vdo.han.nl

10-11 juni 2005

Dermal Exposure (DERMEX2005), Stockholm, Zweden
Info: www.iras.uu.nl "short courses"

13-16 juni 2005

Risk Assessment in Toxicology (RA2005), RIVM, Bilthoven
Info: www.iras.uu.nl "short courses"

16 juni, 3, 10 en 24 november 2005

Etikettering en Veiligheidsinformatiebladen, Utrecht, Amsterdam
Info: Arboplan, tel. 020-6716121, e-mail: arboplan@arboplan.nl, website:
www.arboplan.nl

16, 28 juni en 12 juli 2005

Klantgericht adviseren over gezondheidsrisico's en gezond gedrag, nieuw
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/progres

22-26 augustus 2005

Environmental and Occupational Epidemiology: Principles of Exposure Assessment (EXPASS2005), de Uithof, Utrecht
Info: www.iras.uu.nl "short courses"

23 vrijdagen vanaf 2 september 2005 – 6 juni 2006

Kerntraject Opleiding voor Arboconsultants (OAC), Amsterdam
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/oac

2, 9, 23 en 30 september, 7 en 14 oktober en 4 november 2005

Beleidsadvisering, Amsterdam
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/oac

5 september 2005 – juni 2007 (25 cursusdagen per jaar)

Masteropleiding voor Arboconsultants (OAC), Amsterdam
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/oac

5, 6, 26, 27 september en 19 december 2005

Training Adviesvaardigheden, Amsterdam
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/oac

6-8 sept., 4-6 okt. (9 nov.), 7 december 2005

Vervolgcurcus Ergonomische analyseren en ontwerpen
Info: EON, tel. 053-4361760, info@eon.nl, www.eon.nl

7 en 21 september en 5 oktober 2005

Training adviserend schrijven, Amsterdam
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/progres

7, 14, 15 en 21 september, 5 en 6 oktober 2005

Cursus "Het verspreiden van de innovatie", Nijmegen
Info: VDO, tel. 024 3530568, e-mail: vdoinfo.smit@ls.han.nl, website:
www.vdo.han.nl

14 september 2005

Wees de vergrijzing voor!, Eindhoven/Nuenen
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/progres

15, 22 en 29 september, 6 oktober en 17 november 2005

Wegvervoer voor arboprofessionals, Tilburg/Utrecht
Info: tel: 020-5664949, website: www.nspoh.nl/progres

20-21 september 2005

Workshop Praktische ontwerptechnieken – Beoordelen en visualiseren van
ontwerptekeningen
Info: EON, tel. 053-4361760, info@eon.nl, www.eon.nl

21-22 sept., 2-3 nov., 15 december 2005

Cursus Ergonomie voor fabricagetechnologie
Info: EON, tel. 053-4361760, info@eon.nl, www.eon.nl

12-13 oktober 2005

Workshop Meld- en Controlekamers inrichten – Ontwerp van complexe
beeldschermplekken, TU Delft
Info: EON, tel. 053-4361760, info@eon.nl, www.eon.nl

24 oktober, 8, 9 en 23 november, 7 en 8 december 2005

Cursus "De excellente zorginnovator", Nijmegen
Info: VDO, tel. 024 3530568, e-mail: vdoinfo.smit@ls.han.nl, website:
www.vdo.han.nl

22 november 2005

Training veilig werken met gevaarlijke stoffen, Utrecht, Amsterdam
Info: Arboplan, tel. 020-6716121, e-mail: arboplan@arboplan.nl, website:
www.arboplan.nl

23-24 november 2005

Workshop Cybernetische ergonomie – Mentale belasting en menselijk
beslissingsgedrag, TU Delft
Info: EON, tel. 053-4361760, info@eon.nl, www.eon.nl

30 november en 7 december 2005

Zonering en explosieveiligheid, Utrecht, Amsterdam
Info: Arboplan, tel. 020-6716121, e-mail: arboplan@arboplan.nl, website:
www.arboplan.nl

1 en 8 december 2005

Opslag van gevaarlijke stoffen, Utrecht, Amsterdam
Info: Arboplan, tel. 020-6716121, e-mail: arboplan@arboplan.nl, website:
www.arboplan.nl

22 en 23 maart 2006

NVvA-symposium "Blootstelling en gezondheid in een vernieuwd perspectief".
Woudschoten Congrescentrum, Zeist

Info: NVVA-secretariaat, Postbus 1762, 5602 BT Eindhoven, tel. 040-2926575, e-mail: nvva@arbeidshygiene.nl, website: www.arbeidshygiene.nl

INHOUD

Nieuws uit de vereniging
Inauguratie hoogleraren IRAS
NVvA-Symposium: Voorbij de grenzen van de arbeidshygiëne
Resultaten SKO tevredenheidsonderzoek certificering van arbeidshygiënisten
Cursussen en symposia

NIEUW STELSEL GRENSWAARDEN

Adviesvraag 'aangepast stelsel grenswaardenstelling'
Het advies 'aangepast stelsel grenswaardenstelling'
De discussie in de nvva
Bedrijfsgrenswaarden afleiden uit beperkte datasets
Wijzigingen grenswaardenstelsel in de uk
AH laat je horen!